

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата вносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 рублі), квартальна 3 К. (1.20 рублі). :- Ціна цього числа 50 сот. (25 коп.).

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський**.
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege,
Tür 19. Адміністрація: Tür 6.

II. рік.

Відень, 30 серпня 1915.

Ч. 25—26.

Австрійсько-німецькі союзні війська переступили вже поріг України. Минули вже Холмщину та західне Підляшє й двигнули ся на схід, за Буг. Мимохіть защемить серце кожного Українця в сїм для нас переважнім моменті, а думка намагаєть ся пробити темряву так близької і так закритої нам будуччини, що може рішити долю України в сій війні.

Чи далеко підуть союзні армії на схід? ... А як підуть, то куди вони підуть? На північний схід, на Литву та Білорусь, куди відпливають каламутні хвилі московської повени, чи може на південний схід, на Україну, на Київ і Одесу, до святих гір Дніпра-Славутиці і до яєних берегів Чорного Моря? ... Наш зір паде неспокоїно раз-в-раз на карту сарматського низу та вдивлюєть ся допитливо й напружено в сей загадковий клин, що ним вбілись понадприпетські багнища між Україну та Білу Русь. Куди покотить ся гураган союзної армії: на північ чи на полудне від них? — ось питання, що його завдає собі сьогодні з дріжучим серцем кожен Українець.

Війна має свої конечности. Не так ведеть ся війну, як її хотіло би ся вести, а так, як вести її мусять ся. І тому не все вона ведеть ся так, як се бажало би ся, з політичного становища річ беручи, ще й до того, як се бажало би ся тим, хто не є в сій війні рішаючим чинником. А до того годі з політичним мірилом в руці оцінювати се та рішати про се, про що рішати мусять головно мідитарно-стратегічні умови й можливости. І хоч з яким дріжаннем серця ми вижидаємо моменту, в котрім нам ясно стало би, чи рушають ся союзні армії як визволителі України на південний схід, чи може, лишаючи її на боці, посунуть за втікаючими полчищами Николая Николаєвича в непривітні північно-східні мочари та лісові нетрі — то одначе, яке-б рішення й не запало, ми мусимо бути

на нього приготовані та прийняти його зі зрозуміннем військової конечности. Тим більше, що де-би й не розторощено відвічного ворога України, — на розлогих нивах і лугах України чи в темних пушах Білоруси — то кожен його розгром се виграна України. І то виграна без огляду на се, як отсей розгром вплинув би на територіяльні і державно-правні зміни на українських землях. Хочби й клаття української землі не відорвано від Росії, то чим більший погром її і її керманичів, тим краще політичне положення українського народу в межах „тюрми народів“ і поза нею. Тому, хочби союзна офензива й не пішла по лінії, що її начеркує на карті східної Європи туга наших сердець, ми не можемо тратити ні надії, ні падати духом, але навпаки можемо твердо повторити Галілеєве „e pur si muove“ та певно йти на стрічу кращій будуччині.

Бажаючи собі чим скоршого визволу України з московської кормиги, а тим самим і побідного походу союзної армії на Київ, ми свідомі рівночасно тих страшних жертв, які Україна мусяла би в додатку до вже понесених ще понести тоді, якби війна рішала ся на її широкополюх ланах. Сумна доля багатьох околиць галицької України, де цілі комплекси осель зникли з лица землі, говорить достаточо про страхіття сучасної війни. Одначе й ті страхіття не будуть за-високою ціною, колиб лише нею окупило ся визволення України. А мало би воно ще не прийти — війна, що ведеть ся аж на трьох побоевищах, криє ще в собі стільки несподіванок! — так краще нам, коли кривавий божок війни пощадить цвітучі села України. А маючи се на тямці, можемо дещо спокійнійше вижидати дальших подій, хочби вони й не втягли України безпосередно в роєнну хуртовину.

Одну одначе реальну подію дала вже нам — по визволі переважної частини австрійської України з московського набігу — офензива союзних армій на схід: заняття Холмщини, Підляша й західного рубця Волині, значить мало-що не всього українського Побужа. Холм, Володимир Волинський, Дрогичин, Бересте Литовське — се імена, що звучать так рідно й так старовинно українському вуху та викликають стільки спогадів в душі Українця. Коло мільона українських душ відколено вже тепер від російської імперії і, куди-б ні пішли великі воєнні операції, треба надіятися відколення ще дальших сумежних українських земель. Вже те, що до тепер сталося, є новим фактом у життю нашої нації та родить нові задачі, нові обов'язки й нові права. Супроти наших братів з Холмщини, Підляша й Волині ми маємо обов'язок пригадати, кому слід, що їх земля се українська, а ніяка инша земля, та подати їм помічну руку в організованню національного життя. Побуже се найбільш „людьми й Богом забута“ та з двох сторін пригноблена доста закутина широкої України. Все-ж таки, мимо всього та в супереч всьому, що вона досвідчила на собі, осталася країна укра-

їнською і навіть — в весну народів Росії з 1905—6 року — показала доволі гарні прояви національного життя. Повстали-ж там „Просвіти“, прокинулось українське народне учительство, відкликнулись і деякі круги духовенства, а нарід проявив дивне привязання до рідного, до свого. І тому тепер не можемо лишити наших побужанських братів їх власній долі, але повинні ми понести до них національне евангеліє українського визволення. Се не лиш наш обов'язок, але й наше право.

„Союз визволення України“ витає братів Холмщаків, Підляшан і Волинців з зірницею кращої долі, з заповітом кращого національного життя, в яких би державно-правних рамках воно й ні розвивалося. А поки-що одно можемо приректи нашим братям, що ніколи, ніяк і ні за яку ціну не признаємо посягань надвислянських сусідів на сю прадідну українську землю, та на всякі їх замисли на неї повторимо слова Богданового лицаря, Джеджалика, з 1648 року: „Сидіть ви, Ляхи, у своїй Польщі, а нам наша Україна нехай останеться!“

Наслідник Престола серед Українських Січових Стрільців.

Дня 23 липня с. р. звидів Архикнязь Наслідник Престола Карло Франц Йосиф корпус його ексцеленції ф. м. лт. Гофмана, що тепер успішно бетъ ся над Золотою Липою з Москалями.

До сього корпусу належать також Українські Січові Стрільці, що, як загально признають, являють ся окрасою корпусу.

Сотник Василь Дідушок, що з причини недуги отамана С. Горука доводить другим курінем, одержав приказ зібрати відділ із стоячих в полі стрільців і представити Його Високости. Сей відділ складав ся з двох чет, кожда з иншого куріня.

Ранком 23 липня вийшов відділ на місце, призначене до перегляду військ. Була прегарна погода. Ясне, прозоре небо. Широка рівнина, як оком обняти. Де-не-де легкими ланцюгами зносять ся ряди горбків. Чудові, зелені ліски доповнюють сю захоплюючу панораму, часами так дуже сумну, коли густі дими підносять ся над оселями.

Довгими рядами стало військо. Гордо витягнулись стрійним рядом Січові Стрільці. Попереду заступник кур. отамана Василь Дідушок; поруч нього четар Гриць Трух.

Стрільцям, що в славних рядах нашої збройної сили борються уже 11 місяців, що добули собі почесну назву „Elite-Truppe“, визначено найпригідніше

місце, а саме: осередок межі військами одною і другою бригади.

Архикнязь Наслідник Престола в супроводі гофмайстра князя Льобковіца, капітана Отрубая, корпусного команданта його ексцеленції ф. м. лт. Гофмана, шефа генерального штабу полковника гр. Лямезана, майора Респальдіца, команданта дівізії генерала Фляйшмана разом з капітанами генерального штабу Горватом і Гофбавером і оберляйтнантом Ніневским зачав від перегляду одного відділу машинових крісів.

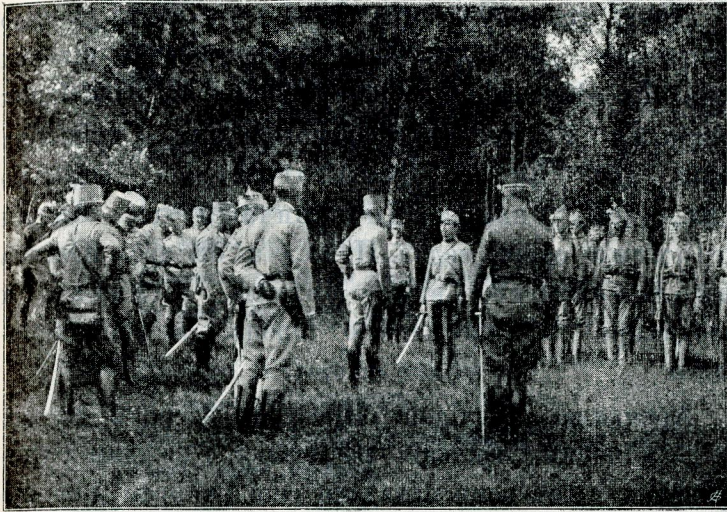
Коли в часі перегляду прийшла черга на Українських Січових Стрільців, заст. кур. отам. В. Дідушок зложив рапорт про чисельність і роботу Стрільців в полі.

Принявши рапорт, промовив Його Високість Наслідник Престола:

„Дуже тішу ся, що вас тут бачу. Я чув дуже багато про ваші геройські вчинки. Також багато чув я про вірність українського народу, що так багато витерпів під ворогом. Ви слава та хвала українського народу“ („Ihr seid Ruhm und Ehre der ukrainischen Nation“).

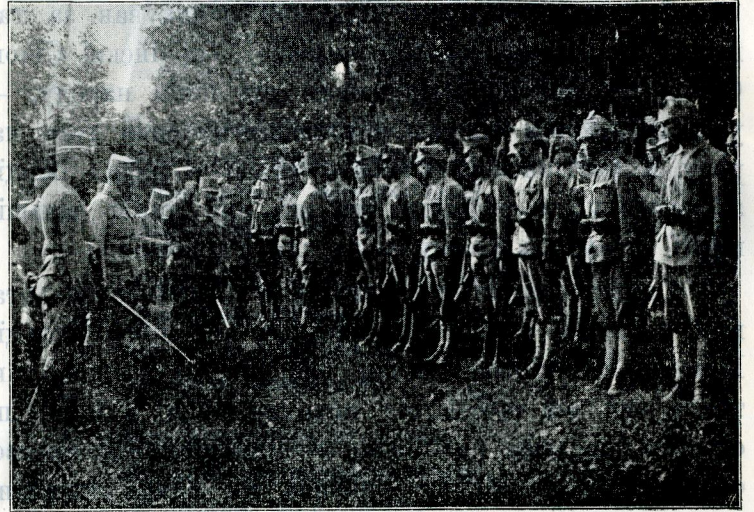
Коли заст. кур. отам. В. Дідушок згадав, що вже мав честь і змогу говорити з Його Високістю в Карпатах в січні с. р., Наслідник Престола, пригадавши собі ту хвилю, сказав, що дуже приємно йому знову

Образки з життя українських січових стрільців.

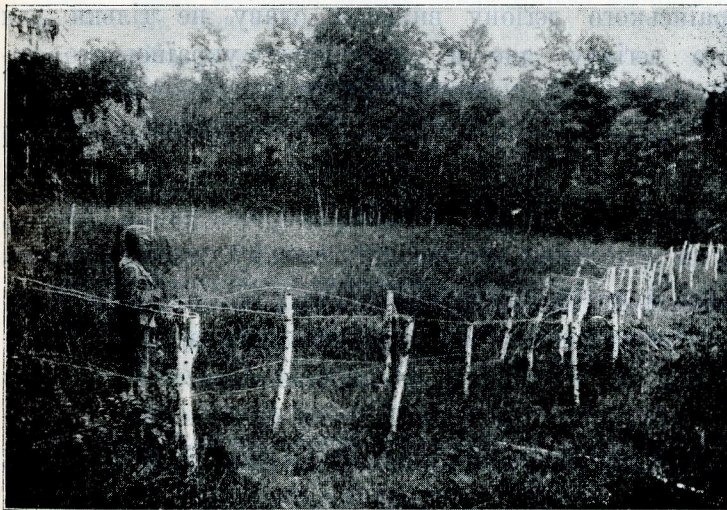

Наслідник Престола серед Українських Січових Стрільців.

Кур. отаман Вас. Дідушок складає рапорт.

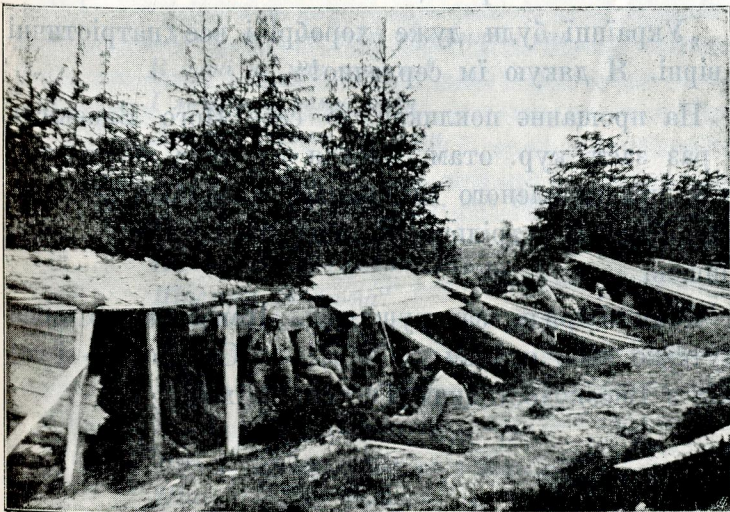
Наслідник Престола в розмові з Стрільцями.

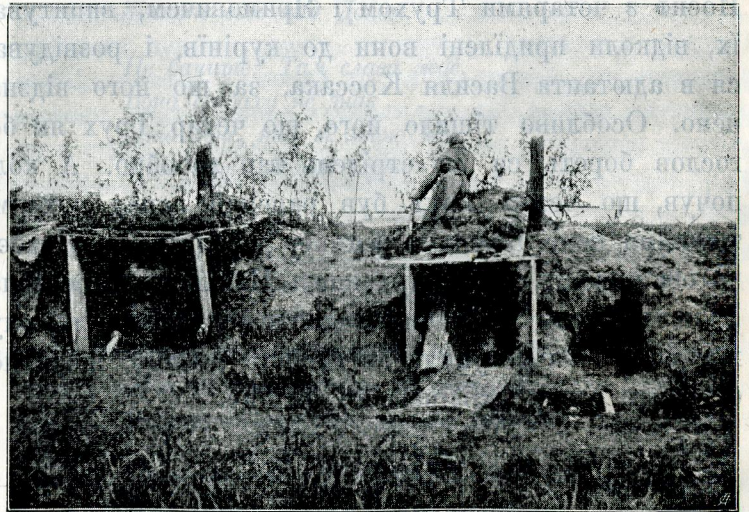
Вартовий перед окопами (Викторів 19/VI 1915).

Проба кидання ручними гранатами (Викторів 19/VI 1915).

Провізоричні окопи Стрільців під Болеховом (3/VI 1915).

Провізоричні окопи Стрільців під Болеховом (Болехів станція) (3/VI 1915).

бачити тих людей, але вже в іншому місці і серед інших обставин.

Заступ. кур. отам. Дідушок подякував за так високе признание, заявляючи, що Українські Січові Стрільці, сини переслідуваного від віків народу, — уважають своїм святим обов'язком як сини того народу й австрійські горожане стати в рядах борців за свободу та надіють ся, що при такій дальшій праці здобудуть кращу долю для Українців.

Опісля зблизив ся Наслідник Престола до отамана першого куріня Українських Січових Стрільців Григорія Коссака. Отаман відповів на ласкаве питання, що він стоїть від початку війни в полі, що служив передтим як ляйтнант при 36 полку краєвої оборони в Коломиї, що ввійшов як один з перших з нашою армією до Каменця Подільського та що його від 23 жовтня відставила начальна команда армії до Українських Січових Стрільців.

— „Отже ви резервовий офіцер?“

— „Так, Цісарська Високість!“

„Тішить мене дуже, що ви також з Українськими Січовими Стрільцями далі борете ся так хоробро. Я вже пізнав один відділ Українських Січових Стрільців.“

— „Так, Цісарська Високість. Один відділ був приділений до армії його екселенції генерала Пфляндера-Бальтіна.“

Потім сказав Архикнязь Наслідник Престола:

„Вони били ся дуже хоробро, але мали також сильні страти. Чи ви мали в своїм легіоні тяжкі страти?“

— „Так, особливо в часі посування наперед на Дрогобич—Стрий і при атаках на Маківку.“

Потім розмовляв ще Архикнязь Карло Франц Йосиф з четарями Трухом і Яримовичем, випитував їх, відколи приділені вони до курінів, і розвідував ся в адютанта Василя Коссака, за що його відзначено. Особливо тішило його, що четар Трух як богослов бореть ся як стрілець так хоробро. А коли почув, що четар Трух був ранений перед чотирма тижнями коло Болехова й тепер доводить знову своєю четою у полі, сказав Архикнязь Наслідник Престола: „Тішить мене дуже, пане ляйтнант, що ви як слухач богослов'я вступили до свого легіону, щоби побільшити славу українського легіону.“

Архикнязь Наслідник Престола розмовляв також з поодинокими Стрільцями та Стрілицями.

Другу частину цього величного свята заняло декорованне. До відзначення представлено кількох Стрільців. Відзнаки особисто припинав Наслідник Престола. І так відзначено отсих Стрільців: старш. дес. Антона Зеленого срібн. медалею I кл., дес. Михайла Чичкевича й дес. Андрія Сорохтея срібн. медал. II кл., а ст. дес. Юліяна Соколовського, віст. Михайла Мінчака й Володимира Білинського бронз. медал. хоробрости.

Архикнязь Наслідник Престола звернув ся ще раз до Січових Стрільців, розмовляв з кожним з удекорованих і хоч вони складали свої рапорти дотично відзначення у німецькій й українській мові, розмовляв Архикнязь Наслідник Престола з кожним із них українською мовою, хвалив їх за їх хоробрість і підчеркнув, що вони через своє вступленне до українського легіону виявили славу не тільки для свого легіону, але й для цілого українського народу.

Також складали подяку сі Українські Січові Стрільці, що давніше були відзначені, за признані їм відзначення, а між ними прапорщик панна Галечко, яка на запитанне про успішну стежну службу оповіла, за що її потім відзначено.

Представленне скінчило ся і можна було запримитити, що Архикнязь Наслідник Престола не мав охоти так легко розлучати ся з сим молодим і всетаки так випробованим відділом, з сим опаленим від сонця і як з криці викованими лицами.

Очевидячки втішений звернув ся Архикнязь Наслідник Престола при прощанню ще раз до Українських Січових Стрільців з словами:

„Українці були дуже хоробрі і все патріотичні та вірні. Я дякую їм сердечно!“

На прощанне покликав до себе Його Високість ще раз заст. кур. отам. Василя Дідушка як команданта представленого Архикнязеві відділу Українських Січових стрільців і, стиснувши йому руку, відійшов.

Стрійні ради заворушились. Понеслись в ясне покутьське небо оклики: „Гурра! — Славно! — і самохід з Високодостойним Гостем відіхав.“

Слідами Ігоря.

I.

Двинулись з місяя лучники
Різким, а певним кроком
І дали знак десятники,
Пливуть ряди потоком.

І застонали вулики,
Як пуця серед бурі, —
Пливуть закуті в сталь їзди,
За ними тянуть чурі.

Пливуть із гривниць камяниці
В степи на бездорожжя,
Над Дон і Донець, де на них
Чекав моть ворожя.

Лють, що як морська хвиля бє
Об греблю України —
Та поки предків дух живє,
Не боїмось руйни.

Не боїмо ся на степах
Ми смоків стоголових,
Знайдець ся чейже Мономах,
— Потопить смоків в крові.

І відукнуть ся Святослав,
Той юрдий і завзятий,
Що в світ за славою літав,
Неначе птах крилатий.

Не кинув нас Володимир,
Той мудрий і хоробрий,
Що ворогам був, як отир,
А для своїх був добрий . . .

Пливуть закуті в сталь їзди,
Михтять блискуча зброя,
І в срібні струни бють співий,
Співають про героя.

„Хоть мів на тілі трійцяць ран,
В душі не мав тривоги“ . . .
І мцарям, немов пєан
Лєтять квітки під ноги.

Пішли . . . Ще дзвонять, мов дзвінки,
Ті співи в честь Дажбога,
На мурях ще стоять жєнки. —
Щаслива їм дорога!

II.

Нараз . . . що стало ся в степах?
Щось зброя не блищить ся,
Линяє краса на квітках,
Весь світ неначе тьмить ся.

Та-ж се полудне — звідки тьма?
Де ділось сонце ясє?
На небі хмарочки нема,
Чому-ж воно вже гасє?

Хвилює степова трава,
Немов дріжить з тривоги.
Хтось вимовив страшині слова:
„Вертаймо ся з дороги!“

А князь тоді: „Хто каже се?
Пішлю його до хати,
Най вівій ї барани пасє,
Не варт мцарювати.

Най вовну чєше, лен прядє,
В млинї най крутить жєрна,
Бо мцаря, що в бїй іде,
ТЬма не злякає чорна.

Він бачить сонце на мєсах!
Задивлений у славу,
З гарячим серцем у грудях,
Йде в бїй, як на забаву.

З яким вернули-б ви мцєм
До жєнки і до сина?
— Що сталось, ненечко, з вітцем? —
Спитала-б ся дитина.

— Та-ж батько, нєнє, відійшов
Боротись з ворогами,
Чому-ж так скоро він прийшов,
Чи затужив за нами?

Чи може страшно вороїв?
Путєти мене. Поможу . . . —
О браття! Хто подумать смів,
Що я вернутись можу?

Останній раз юворю вам,
Що або я шоломом
Напю ся з Дону або дам
Життє своє над Доном.

Не бачите? Там слава жєде,
Вона страху не знає . . .
Хто хоче, най зі мною іде,
Хто трує, нехай вертає!“

III.

Пішли усі степами, байраками,
Пішли усі, задивлені у славу.
Мов ті вірли лєтїми за знаками,
За хорували в бїй, мов на забаву.

Боролсь дєнь і другу днину, три дні
З посухою, з вітрами степовими,
Хоть проти себе мали всякі злидні,
Не покорили ся, не винулись перед ними.

Поки сайдак не затумивсь порожній,
Не вищербив ся меч, стис не зломив ся,
Дажбога внук оставсь непереможний,
А вмер, то з ворогом на другім світі бив ся.

Пішли усі, пішли і не вернули,
За вітчизну лягли буй-головою.
До дому верби своє віття знули
І плакав степ зівалою травою.

IV.

Коли се було? Га, давно колись,
Перешуміли бурєю століття,
Нудьга і горе морем розлились,
Поникли трави і зівало квіття.

Перед великою битвою під Болеховом.

(Смерть тов. Павлова).

Місяць заглядав ізза вугла хати. Тихий маєвий вечір наганяв на душу сум, а спомини роєм тиснули ся в голову. Так гарно було довкола. Перепелиця в траві відзивала ся, а садами плив чарівний соловійн спів. Недалекі гори, заслухані в сю прекрасну музику, тонули в світлі місяця. Тільки машиновий кріс від часу до часу переривав гармонію вечера.

Старшина П курія лежала під старою грушею і тихо розмовляла. Стрільці по сусідних садах ждали на приказ. Аж ось спершу тихо-тихенько, а потім чимраз сміливіше почала продирати ся крізь галузе дерев жалібна пісня. Всі стихли та слухали. То співав курінний хор. „Ой що-ж бо то тай за ворон, що по морю крикає“, — співає соліст Павлів. „Ой що-ж бо то тай за бурлака, що всіх бурлак скликає“, — впадає хор. Молоді голоси брешуть чисто, як бджоли на весну. І несеть ся чудова пісня, а на душу налягає жаль за давніми часами. — Старшина не витримала. „Ходімо блище“, запропонував курінний четар. „Парох“ задиригує, а ми послухаємо“. Рушили гуртом. — „Парох“ виломив галузку та пішов наперед. Зараз уложив хор і поніс ся бадьорій марш з „Фавста“:

„Батьківська славо, ведеш ти нас,
У бій кєрвавий ідемо враз...“

Співали з чуттєм. Прочували може, що він ще сеї ночі справдять ся. Але ось прилетів курінний адютант. Передав отаманови приказ. Отаман глишнув оком і рішучо приказав: „Строге поготівле! за пів години відходимо!“ Дехто з хору побіг зібрати річи, але за хвилию знову несла ся пісня і стелила ся по левадах, як мрака:

„Чорна ріля ізорана
І трупами засіяна“ ...

Якби на потвердження тих слів затріскотів машиновий кріс і гаркнула наша батарея:

„Білим тілом зволочена
І кровію сполочена...“

Останні слова приглушив туркіт возів з раненими. Волочили вони білим тілом землю й полокали її своєю кровю. — Хор скінчив пісню і затих. Кождий мимохить задумав ся. Не

Слїду нема з отсих давних дорі,
Якими предки славу здоганяли.
І оре внук убогий перелі,
Не знаючи, що тут діди конали.

Не знаючи, що сталевий леміи
Останки костей предків вивертає.
Земляче! Ти минушисть власну їи!
Невжеж у тобі кров давна не грає?

Хуба не чуєш, як підземний дзвін,
Зпід чорних скиб, мов зпід могил голосить:
„Слїдами Гюря спішишь над Дін;
Там слава жде вас, предків дух вас просить!“

Богдан Лепкий.

в одного чорні думи обсіли душу, як круки побовище. — Один Павлів не тратив охоти до співу.

„Ой, попід гай зелененький
Ходить Довбуш молоденький...“

Заспівав нагло та збудив усіх з важкої задуми. Але його спів перервав різкий приказ курінного: „Збірка в лавах на дорозі.“ Пісня стихла, але останні тони довго ще лунали в сосновім лісі, аж дійшла до гір і там завмерла. —

За хвилию стояв курінь тихо та гарно в рядах. „Руш“ — і пішли молоді герої волочити білим тілом і полокати червоною кровю рідну землю.

Довгими рядами посували ся Стрільці під ослоною ночі на становище. Тільки місяць переглядав їхні ряди. Дійшли до невеличкого села Г. коло Болехова. Село дрімало в тінях садків. Тільки ракити від часу до часу освічували краввид. Наші запали в стрілецькі рови. Тихо без шелесту, як тіни. — Зачала ся стрілянина. Москалі підєували ся. Знову гаркнули наші батареї одна по другій. Посипав ся град гранатів і шрапнелів на Москалів. Затріскотів машиновий кріс, але його кулі не досягали ворога. Падали трохи на ліво. Отаман заворушив ся. Написав скоро донесення з своїх спостережень і передав його Павлову. „Товаришу Павлів, занесіть се до команданта машинових крісів“. — І Павлів почав скрадати ся попри рів, щоби вихопити ся поза ворожий огонь. Ще хвиля, а донесе важне донесення. Наче кіт сунув ся на животі. Ось і дорога. Коби через неї, а буде безпечний. Легко й обережно виповз на дорогу, та не судило ся йому її перейти. В тій хвилі ворожа ракета ясно освітила дорогу. Загавкав машиновий кріс московський і він прошитий кулями приляг до землі. Приляг на віки. В руці тиснув важне донесення — і конав...

Місяць хмарами покрив ся. Повіяв вітер і шумів поміж галузками недалекої соснини. А в тім шумі немов чути було тихий, мєльодійний голос:

„Ой, попід гай зелененький
Ходить Довбуш молоденький...“

То відгомін вечірного співу Павлова блукав по лісах і тепер прилинув з вітром назад заспівати над його тілом.

Роман Курчинський.

Нова пісня Українських Січових Стрільців.

(Співаєть ся, як „Ви хотіли-б спинить“).

Ізза синіх Карпат
Чути ревім гармат,
Чути тріскім крісів без утину.
Там вороже племя
Простягнуло рамя,
Щоб добити до решти Вкраїну.

Ізза синіх Карпат
Вигляда супостат.
Своїм зором шукає неситий,
Щоб до решти здавить,
У кайдани забить,
Хто ще вольний, хто ще не забитий.

Ізза синіх Карпат
Станув з ворогом брат,
Що осліп від тюрми і неволі
І мордує своїх.
Що за гріх! Що за гріх!
Що за іграшка мачухи-долі!

Ізза синіх Карпат
Чути стукім лопат.
Там ховають поляглих героїв,
Що на рідній землі
Свою кров пролляли
Серед лютих безвиглядних боїв.

Стрільць Р. К.

До фронту.

(Зміст: Чого я сподівався, а що побачив. „Курить ся галицька волость.“ Запах спаленини й минувшини. Немезіс. На нашій несвоїй землі. Історія золотого нашійника. Як виглядає Аресовий шлях. Шілерівські чети. В бібліотеці У. С. С. Зі споминів д-ра Кирила Трильовського. Монумент, якого не буде. Два січові шпиталі. Дорога з Нижньої Демні до Камінки. Чорнявка й русявць. Напис, викована в скелі. Таємниче озеро на горі. Пресова Кватира У. С. С. З вікна залізничного воза. „Еспанські їзди“ й інші свідки недавніх кривавих битв. Перший курінь в битві під Лісовичами. Другий курінь в битві під Болеховом. Сотня Цяпки в битві під гошівським монастирем).

Рік не бачив я Галичини. Одначе мимо того перший раз у життю не було мені спішно до неї. Бо в уяві стояли картини прикрі, невеселі: згарища й попелища, села зрівнані з землею, поля і селянські ниви поорані ровами й гранатами, збідніла людність з жахом в очах. На щасте, — розумієть ся, в усім є щасте, навіть часом у положенню українського кореспондента, — зближав ся я до границь Галичини серед ночі. Невизначно бовваніли зариси Бескида. Студінь, що віяла з його провалів, знечулювала нерви й думки. Нарешті — границя Галичини. Пізнаю її: я-ж стільки разів переїздив сюди. Почало невизначно сірити й дав ся чути запах спаленини. Вмить скристалізувала ся моя свідомість: так, того запаху я весь час по дорозі бояв ся, я бояв ся побачити втілення картини старого поета, змалюваної словами:

„Курить ся галицька волость“ . . .

Страшне було мое вражінне. Воно буде мабуть прикріше навіть від того, яке людина може мати, оглядаючи пожежу цілої країни. Бо в великій пожежі все є щось могутне, пориваюче, щось, що вдоволяє бодай негативні сторони людської душі, розхвильовує їх, загострює обсерваційний змісл і тим містком переходить на сторони позитивні душі: будить творчість уяви, жаль і співчутте. Але почувти запах спаленини цілої країни по багатьох місяцях від часу, як по ній готіла пожежа — се щось без порівняння гірше, ніж бачити пожежу. Воно викликає в душі вражінне пустині, але не „сотвореної Богом“, не такої, яка,

кажучи словами Тараса, „ховаєть ся од людей“, бо в такій пустині, що ховаєть ся від людей, є щось природне. А тут . . . Подібне вражінне мусить мати й відчувати хіба старий, розумний учитель, що ціле життє совісно сповняв свої обовязки, виховував цілі покоління молодіжи, а як білий волос покрив його голову, побачив, що з праці його життє не вийшло нічого, що там, де він сподівався зерна, лише пуста полова й чорний кукіль.

Та „на щасте“ сірило ще невизначно . . .

Запах спаленини ставав все дужший і дужший. А рівнобіжно з тим щораз виразнійше виступали в душі понурі картини минулого, яке ся країна перенесла на собі. Одинайцять місяців витримувала вона весь тягар модерної війни з її тяжкими гарматами та мільонами ворожих військ, що перевалювали ся по ній, як саранча по збіжжю. Така її доля тепер, така була все. Не мала вона щастя з ранку, не має й до останку. Мов під болочим ударом зробила думка наглий скок у бік: якась жоретокість, якась усправедливлення з льобічним ланцюгом конклюдій перелетіло по мозку, мов ключ зраних журавлів. Здаєть ся, була се якась психічна „кляпа безпеченства“, що ратувала перед безуспішним накопиченням гіркости й жалю. Ратувала, як могла. З якимсь дивним поспіхом виїтали думки, ні, відривки думок про те, що нам належить ся все, що нас колинебудь в історії зустрічало. За княжі коромоли, за боярські інтриги, за квієтизм і байдужність, за те, що ми тепер оглядаємо своїми очима між нашою інтелігенцією. Немезіс. Онде ходить вона по нашій землі з великим мечем у руці, а в слід за нею іде голод, пожежа, нужда та зараза. Якже глибоко й цупко повязані тут преміси з висновками в тій гранітовій „льобічній фактів.“ То не історія зробила нас нужденними хирляками — квієтистами, — то наш квієтизм зладив нам таку історію в злуці з нашим розгардіяшом. А за що терпить простий народ? За те, що видавав свідому верству такого роду.

Зрештою ся незовсім слушна конклюдія успокоїла мене, мов порошок аспірини. Але я грубо помиляв ся, думаючи, що душа вже задубіла й що не відчуватиме сильнійше ще прикріших вражіннь . . .

„Лавочне!“ — Я виглянув у вікно. Ні сліди знищення, ні зруйнований дворець, ні ті прикрі думки з фалшивими виновками не боліли мене так, як се, що я, почавши від сього місця, чув і бачив. Але читач може хіба додумати ся сього. Бо я не скажу йому. Не можу сказати: в вигіднім кріслі сидить пан з червоним олівцем і читає сї болючі для мене стрічки, читає скорше, ніж ті, для котрих вони призначені, скорше і — може уважнійше. Але читач повинен знати, що я, почавши відси, чув і бачив. Бо воно було й перед війною. Тільки тепер воно дуже разить . . .

„Марш! куди пхаш ся?“ залунав панський голос того, хто має право так кричати. Купка наших переляканих молодичь біжить попри вагони поїзду. Босі, обдерті, злякані люде. Горожане . . .

Відвертаю очі від тої картини. „Ой не однаково мені“ . . .

А поїзд мчить по нашій несвоїй землі. І минає згарища, сторчачі комини, руїни хат селянських . . . Скрізь чорніють згарища хат. Вже студені. Перекурила ся галицька волесть. Срібний Опір веть ся поміж ті згарища, скаче по камінню і дзвонить чудову своїм смутком пісню про молоденького князя Святослава, котрого саме тому літ девятьсот удушив над його берегами золотим нашійником рідний брат. Символ золотого нашійника, що душить цілий нарід . . . Його по Святославі одідичили опісля гетьманські доносчики й наші москвофіли. Веселий Опір сумну співає пісню.

Залізні мости на Опорі тут і там покручені, якби були з лика, а не з твердого металу: сюди йшов Арес, бог могучий. І рвав залізо й ломав мости й кидав в Опір залізничі тори й розмітував скелі та столітні смереки. Сюди йшов Арес, бог могучий.

А там у темряві споконвічної дебри, в засіках, у мраці і болоті ворушило ся щось — таке мале й незриме: то бігли дебрами Бескида молоденькі чети Українських Січових Стрільців, перевивали ся поміж ноги страшного бога побовищ і останками віддишу летіли на позиції, щоби ставити опір навалі споконвічного ворога. Сюди, берегами Опора йшли вони. А кров значила їх сліди. Кров, кров! Спокутовували вину батьків і прадів своїх. Нашу несвою вину.

„Сколе!“ Добре мені знане містечко. Згарища величавої палати баронів Гредлів, попелище з великого тартаку. Тут і там повибивані шиби в місті. Але місто стоїть, як стояло.

Заходжу з товаришами до знайомої хазяйки. Їмо. Наймолодший з нас іде до поблизького села Камінки, де стоять кошем наші стрільці. По якімсь часі приїжджає по нас фіра. Ми такі втомлені. Але весело їдеть ся до свого коша. Вже здалека видніють на тлі зеленої мурави над Опором цілі сотні новобранців Українських Січових Стрільців. Роблять вправи. Приготовляють ся, щоби дальше спокутовувати нашу несвою вину.

Доходить полудне. Легіт з провалів Бескида доносить до нас відгомін їх пісні: „Гей, там на горі Січ іде!“ Очевидно ідуть на обід. Підїжджаємо ближше й дивимо ся на них: тут і там у їх рядах синіє мундур гімназиста. Сам молодник, сам молодник . . . Здаєть ся, що кождому з них говорить з очей Шілерівська поезія:

„Noch in meines Lebens Lenze

War ich, und ich wandert' aus

Und der Jugend frohe Tänze

Ließ ich in des Vaters Haus,

Denn mich trieb ein mächtig Hoffen

Und ein dunkles Glaubenswort . . .*

Так, коли не зникне в нас віра й туга за самостійністю України, то північний кольос, хочби загарбав наші землі аж поти, поки доходить запах спаленини, то є по останні межі української території, не зітре наших змагань, не знищить нашої ідеї. Се така дивна картина — сї дрібні розміром чети, сотні і куріні, що йдуть провалами Бескида проти величезних армій восточного царя, зібраних з 111-ти народів у двох частях світа. „Хто з них верне, хто загине?“ Вступаю до бібліотеки. Зустрічаю в ній крім книжок, які я вже перше бачив у Варпаланці, цілком нові транспорти. Чого тут нема? І „бібліотека найзнаменитших повістей „Діла“ і старі видавництва Франка, тут і там стрінеть ся і виданне рос. Українців. „Те все, прошу пана, привезли ми зі Львова на своїх колінах, притримуючи весь час руками, бо не було як і чим пакувати“, каже до мене якийсь молодий стрілець. Питаю його, з котрої він гімназії. Відповідає, що він не гімназист, а має тільки 4 класи сільської школи. Я засміяв ся в душі. Щиро й сердечно засміяв ся з тих, які думають, що зможуть знищити українську національну ідею. Голова „Боевої Управи“ др. Кирило Трильовський, що приїхав тут зі мною і разом зайшов до бібліотеки, переглядаючи книжки старшого видання, при деяких з них оповідає інтересні історії про те, як вони повтавали, відкриває деякі криптоніми, каже, хто й серед яких обставин дав ініціативу до написання або видання сеї чи тої книги. Скрізь видно невідомі нам молодшим сліди великанської праці Франка, серед найтяжших обставин, сліди праці чоловіка, рани котрого повтавали зі шпигань таки наших людей, одного з тих, котрі з горя і голоду „бігли геть від нас, на глум піднямані і сміх“. Чому-ж ніхто не списав досі тих преінтересних річей про колючу стежку, якою йшли найліпші зпоміж нас? Все те пропаде, коли вимре старше покоління і не буде навіть того, чого Франко бояв ся:

„Щоб монументом їх не було те камінне,

Яким в відплату за плодочев насінне

Ще при життю обкидувано їх . . .“

Ні, навіть такого монументу не буде, здаєть ся. Пізнійші покоління не знатимуть навіть терпінь і мук, серед яких творила ся наша нова культура. Я подивив ся мимохит на голову „Боевої Управи“. І він належить до тих, що зазнали неодного приємного на дорозі сього публичного життя. Та велика енергія, яка в нїм була, пішла в більшії части на камінне „монументу“, якого не буде. — Чудові віллі мільонерів Гартенбергів. З їх вікон видно, як перед ними біжить брєнячий Опір і блєстить на сонці. Кругом смерекові пахучі бори. Тут приміщений шпиталь Українських Січових Стрільців. І пригадуєть ся мені чудовий своїм положенням шпиталь давнього Запорожа: Монастир Межигірського Спаса, над самим Дніпром висше Київа, де замикав очі один з найкращих січових отаманів: „Семен Палій, Запорожець, горем недобитий“. Вертаючи в році 1683 зпід Відня, мусів він переходити Карпатські гори. Може саме йшов він туди зі своїм полком. Може саме спочивав він тут, де тепер знаходить ся шпиталь Українських

* Ще в весні мойого життя був я і вимандрував і полишив у хаті батька веселі танці молодости, бо гнало мене могуче сподіванне і темне слово віри.

Січових Стрільців. Ми не знаємо сього. Бо ми „неісторичний“ нарід — неісторичний в тім значінню, що не знаємо найінтересніших моментів з нашої бувальщини. Не спасували сього батьки, не люблять писати й діти. А як і напише хто, то воно і так піде мишам на сніданне. Ген з глибини борів здовж річки Камінки вель ся і долітає до нас півчутно не-виразний відгомін пісні, такий ніжний, як легенька смуга диму з доброго цигара. Чи се причув ся далекий відгомін пісні Палієвого полку, що може переходив сюди? Ні, ся дорога веде поміж чудові скелі, попри таємні озера до села Камінки в повіті Долина, де містять ся властива кадра Українських Січових Стрільців (в віллях Гартенбергів на Долішній Демні находить ся тільки команда, часть канцелярій і веї новобранці). — Ви може цікаві знати, як виглядає дорога до сеї частини „Січового Коша?“ То представте собі в уяві найкрасший вид, який можете представити собі, а я дам вам тільки руштованне до вашої будови в уяві: По обох сторонах гори, борами покриті. Між ними вель ся і скаче по камінню маленька та збиточна й гарна, як гарна пенсіонарка, що спішить ся на rendez-vous зі своїм любком — річка Камінка (вона при самих віллях Гартенберга лучить ся з Опором). Вона така сильна брутетка, як Опір ясний блондин. І біжить вона по мохом оброслім камінню, серед темних борів Бескида. Скрізь водопади й кручі і прямовисні скелі. На одній з тих скель, протій і гладкій, як стіна, видніє виразна, хоч почорніла вже викована надпись: „Ще не вмерла Україна 1912“. Під нею дрібніші підписи двох (очевидно) студентів, що виконали сю небезпечну роботу. На жаль за-слабі маю очі, щоби відчитати імена сих відважних хлопців. Не розумію, як вони могли дібрати ся до тої скелі і викувати в ній сю надпись, бо Камінка саме в сім місці творить глибоку, збиточну сагу. Цікаво, чи між російськими військами, що переходили сею дорогою, були й російські Українці. Сю надпись муїли вони запримітити. Цікаво, з яким почуванням минали вони сей скромний, виразний знак нашої живучости. А ліворуч під гострим кутом відбиваєть ся у бік під гору дорога. Коли підете нею, забувши на хвилю про ціль своєї дороги, то за яких 300—400 ступнів побачите високо на горі кругом закутане в смерековім борі таємниче озеро дивної форми. Кругом шувар і трясавиця, але доступ можливий, в однім вузьенькім місці. Донливу до сього озера не видно, але мусить він бути дуже сильний, бо відплив, що впадає до Камінки, зовсім поважний і бистро пливучий з гори. Публичний гостинець до села Камінки, дорога, котра провадить з того гостинця до озера й відплив з того озера творять трикутник, котрий видаєть ся такий реґулярний, що міг би творити правильну основу до переведення доказу на відоме твердження Пітагора.

Коло шість кілометрів дальше розкинуло ся село Камінка, де тепер находить ся Січовий Кіш. Ідемо просто на обід. Товариші приймають нас як давніх знайомих. Приємно між ними. Іду до Пресової Кватири. Контролюю роботу, виконану в моїй неприсутности. Читач, що сидить собі в вигідній кімнаті, не має поняття, серед яких трудностей приходиться тут працювати. В Камінці хат небагато, село бідне. І хоч Пресова Кватира, найшовши прихильність у місцевих командантів, приміщена в хаті начальника громади, однак їй тут дуже тісно та значно гірше ніж у Варпаланці. Вона розпоряджає велью одною кімнатою, котра

служить також за спальню, часом і для кількох людей. Ліжко тут тільки одно. Тому по кутах стоїть сіно, що служить за постіль. Шаф нема. Лямпи нема. Не так, як у кімнатах культурного Німця в Варпаланці. Мимо того робота йде. Пішов я до наших командантів в справі другої кімнати для Пресової Кватири. Прирекли.

Само полудне. Сонце світить. Ясно й тепло. Під оборогами сіна лежать „кадристи“. Тут і там чути, як деклямують Шевченка, як читають Франка. Дехто жалуєть ся на нудьгу. Книжок так мало. Часописи нема. Старшина забирає.

Засіданне Пресової Кватири. Установленне хронікаря. Цікава дебата над тим, як повинна виглядати сучасна хроніка. Наперед обговорено засади об'єктивізму й індивідуалізму. Дебата гаряча, як в академічнім товаристві. Шкода, що в душній кімнаті при левій свічці просто годі її записувати. А потому виїзд. Коли читач не був українським кореспондентом, то нема що йому представляти приємности їзди нашої братії. Скажу коротко: вона їде на правах простих жовнірів. Нехай читач представить собі веї вигоди та заосмотренне чужих кореспондентів на таку дорогу, додаєть до того претенсії деяких великих і гострих „батьків народу“ та з того велью переведе комасацію, а матиме слабе поняття про приємности українського кореспондента.

З вікон ваґону видніють, як і передтим, гранатами розвалені хати, сліди пожарищ і могили (між Бескидом і Лавочним в якімсь ліску кількадесять могил, тепер їх видно рідше). Тут і там мигне пікельгавба на могилі пруського жовніра.

А коло Болехова видніють виразні сліди недавніх кривавих битв. Густо одна попри другу розставлені криївки, викопані в землі здовж залізничного шляху різної величини форми. А перед ними тягнуть ся на великім просторі т. з. „еспанські їзди“. Се просто движимі стільці до різання дров (звані на Гуцульщині „кобилами“), тільки значно тяжні і більші, збиті з дощок. Вони в горі і в долині та по середині, як також навхрест, обмотані колючим дротом. Взаїмно між собою вони не лучать ся трівало, тільки своїм положенням. Коли розстрільна посуваєть ся наперед, то такого „еспанського їздця“ переносить двох до чотирох людей і знов уставляють їх в один ряд перед новою розстрільною. Ся легка й про око невинна охорона в дійсности дуже небезпечна. При ній в часі її розсування паде найбільше ворогів, що приступом ідуть. А тягнеть ся та охорона цілими кілометрами без огляду на терен, болота й мочари. Підїзджаємо до болехівського двірця. Між моїми товаришами, що брали участь в битві під Болеховом, починаєть ся оживлений рух. „Онде наші криївки! Ось тут ми лежали! Відтам наступав ворог! В сім напрямі звертала ся його найдужша артилерія! А там поза нами під селом Лісовичі взяв ворог в неволю Степанівну та кільканаїцять наших товаришів, окруживши їх окопи!“

Та битва відбувала ся по зливнім дводневнім дощі. В хвилі, як наше реґулярне військо, що стояло по обох сторонах позицій Українських Січових Стрільців під напором перемагаючої московської сили

реґулярного війська відбула ся десь коло півночі, а коло години третьої над ра-

ном пішли фінляндські полки приступом на стрільців. На дворі сіріло. З трьох сторін рівночасно почали бігти на нашу позицію російські війська зі сильним криком „Урра!“ Вогонь сипався в окопи наших стрільців з трьох боків. Сипався на них і з наших лучних ровів. Останній був найстрашніший. Ніхто з наших хлопців не думав, що вийде з сеї битви живим (атакували їх чотири свіжі фінляндські полки). Тому прийняли нашу рукопашний бій на біле оруже. З російської сторони взяли в нім участь ті сили, що наступали з боків, з місць, де стояло передтим наше регулярне* військо, бо тих, котрі наступали на наш фронт, здержував ще вогонь наших хлопців. Лучними ровами (Laufgraben), що лучили окопи Українських Січових Стрільців з окопами австрійського регулярного війська, набігало щораз більше російських жовнірів. Розпочався бій на кольби та байнети. Найбільше потерпіла з Коссакового куріня сотня Семенюка, котрою проводив четар Артимович, що тоді ранений попав у полон. Багато стрільців, взятих у два вогні, впало. Частина дісталася в полон, але значна часть таки зуміла відістатися з того пекла й, опершися о надходяче пруське військо, знов сформувалася до бою. Видно, що й Москалів коштувала сея битва немало, бо вони вже не поновили приступу. На дворі було вже цілком видно, як бій притихав. В тім самім часі другий курінь наших стрільців боровся під Болеховом. Він був того дня щасливіший. Скріплений німецьким військом держався весь час на своїх позиціях і мимо сильного неприязельського вогню не поступив ні на ступінь назад. Дворець, зайнятий тим курінем, розсипався під ударами російських гранатів, великий тартак при залізничім торі, запалений московським огнем, горів. А наші стрільці стояли та не поступилися. Наслідком добрих позицій і забезпечених боків мав сей курінь дуже малі страти, а все-таки стратив він тут мертвими матуриста Герасимовича, академіка Павлова й кількох інших забитих і ранених. Так закінчила сея для нас чотироднева** битва на лінії Лісовичі—Болехів.

* Терміну „регулярний“ уживаю лише в протиставленню до добровольців.

** Від 31 мая до 3 червня с. р.

В Думі і поза нею.

Причини, що примусили російський уряд скликати Думу раніше, ніж він того собі бажав, зясовують сея вже досить у початку промови першого бесідника, що говорив після президента Думи Родзянка, Горемикіна. „Страшна війна, — казав президент міністрів, — вимагає величезних і численних жертв, але уряд твердо рішив привести всі сеї жертви та скликав вас, щоби представити вам дійсний стан річей і порадити сея з вами про засоби перемогти ворога“. Промовляти про поліпшення внутрішніх російських відносин міністер не вважав на часі, але обіцяв поліпшити сеї відносини по війні при допомозі Думи. Що Дума задовольняє сея такими пустими обіцянками, се звичайна річ при теперішнім її складі. Але для Поляків, яких пан міністер уважає „плекхетними, вірними, хоробрими та заслугуючими на безмежну повагу“, він найшов можливим зробити виїмок і повідомив їх, що „його величність доручить раді міністрів виробити законопроекти, які Полякам по війні дадуть право розвинути вільно своє національне, суспільне та господарське

Але не тільки в тих двох місцевостях боролися тоді наші стрільці. Стояли вони ще в бою на дуже невідгідній для них позиції під славним монастирем в Гошові. Там була сотня Івана Цяпки, в часі битви приведена з Січового Коша в Варпаланці в силі коло двіста людей. Першого дня битви не брала вона сея в ній участі. Щойно другого дня битви, як западала ніч, почало російське військо приступ на її позиції. На щасте для сеї сотні російська артилерія звертала свій огонь на Болехів, а на позиції сеї сотні стріляли Москалі тільки з крісів ручних і машинових. Так стріляли Москалі від години девятої вечір до години другої рано. Сотня Цяпки відповідала зразу сальвами, а опісля сильним огнем (Schnellfeuer). Поруч сеї нашої сотні стояло угорське військо. Коло години пів до третьої над раном повторила сея тут та сама історія, що з першим курінем. Регулярне військо під напором російського приступу в части подало сея. Тоді наша сотня ще стояла перед гошівським монастирем. Коло п'ятнадцять хвиль витримала сея наша сотня і флянковий і фронтний вогонь, тай навіть відперла приступ, звернений на неї з того місця, де стояло передтим угорське військо. Опісля, не отримуючи ніякої підмоги, подала сея назад на приказ свого команданта в порядку до залізничого шляху й заняла позицію здовж шляху. Настав день. Москалі не поновили приступу. Під гошівським монастирем упав стрілець Сютрик і кількох інших і дістав сея в полон ранений хорунжий Мацюрак. Упавші були переважно без документів, як се в звичаю у стрільців.

Так оповідали мені наочні свідки й учасники тих битв. Коло одного з них (товариша Василя Клима) стояв у битві Сютрик.

Зовсім іншими очима почав я дивити сея на мочари коло Болехова, на залізничий шлях, котрим сея стільки разів їхав. Сей кусник землі змінив своє значінне для українського народу. Він має вже традицію, котра довго ділатиме, як що її відповідно вихиснуємо.

Станиславів, кінець липня 1915.

Др. Осип Назарук.

житте на основі автономії під скиптром російського царя“. Що до інших націй, то з ними міністер обіцяв поводити сея по засадам безпартійности і зичливости без ріжниць національности, віри й мови, розумієть сея з виїмком Українців.

Промова нового міністра війни могла би викликати лише гіркий іронічний сміх в Думі, коли вона не складала би сея з людей, одурманених воевничим шовінізмом. Поліванов оповідав в Думі з цілком зрозумілих причин більше про перемоги союзників Росії, ніж самих Росіян. Нових способів війни новий міністер з собою не приніс і признав найліпшою методу 1812 року, повідомивши Думу про близьке опущенне як не Москви, то Варшави. Найбільш ляконічною звичайно являєть сея його заява про те, що „війна зовсім не захитала господарським становищем Росії“, але навіть союзники Росії гадають про сея зовсім инакше, даючи за карбованця ледви 50 копійок. В неминучість конечної російської перемоги міністер війни вірить звичайно не менше, ніж попередній промовець.

„З царського дозволу забрав третій раз в сім році слово“ Сазонов. Третя промова була не менше брехлива, ніж попередня, але безмірно менше зухвала. Не про головні цілі хижацького російського походу на „Червону Русь“ і Царгород говорив уже Сазонов, а прикидаючись овечкою, запевняв, що не Росія і не її союзники повинні у війні. Що до союзників, то Сазонов витаючи Італію необережно зрадив, що „міністерство Саландри в перші п'ять місяців дбайливо готувалося до воєнної акції“ передтим, як зрадило Австро-Угорщину. Безлічне запрошення до неутральних держав пристати до почв'рного порозуміння висловив міністер зрештою досить соромливо. Тої упевненої нахабности, з якою Сазонов промовляв остатній раз, залишилося у нього дуже мало. Звертаючись до неутральних, він старався вже більше про те, щоби заспокоїти Швецію, готову ужити рішучих заходів проти англійсько-російських шикан, ніж про те, щоби примусити неутральні держави Балкану виступити проти Австро-Угорщини та Туреччини. Вкінці своєї промови Сазонов міг потішити Росіян вісткою про майбутній російсько-японський союз. Які користи дістане Росія від цього союзу, ще невідомо. Поки що сей союз являється лише новою поразкою Росії на Далекім Сході, обмежуючи її хижацьку господарку в Китаю на користь Японії. Від міністрів морського та фінансів Дума довідалася, що справи їх міністерств знаходяться в неменш блискучім стані, ніж справи міністерств попередніх бесідників. Промови всіх міністрів стрінуті звичайно більше або менше гучними оплесками, але о скільки ці оплески були щирими, найліпше видно з промов послів різних партій. Таких гострих промов, направлених проти недолужного уряду, стіни Думи давно не чули. Представники майже всіх — партій виступили із знищуючою критикою проти уряду. А промова сучасного російського Мірабо — Мілокова була навіть надрукована в часописах зі значним спізненням, що свідчить про намір уряду загалом не дозволити її друкувати. Але не зважаючи на всі громи та блискавиці думського красномовства, уряд не має причин жалувати, що скликав Думу. Революційного настрою в Думі не помічено. Дума зійшлася протестувати не проти війни, а проти того, що уряд провадить сю війну не так, як бажається російським буржуа. Дума домагається не припинення війни, а лише права контролювати далі її провадження, — в першій мірі вироб і доставу військового матеріалу. Дума бере сим на себе значну частину відповідальности за кривавий напад Росії на центральну Европу. Відтепер війна стає ще в більшій мірі, ніж раніше, походом тупої і ненаситної російської буржуазії на сусідні, з якими вона не може іншими способами конкурувати. Марков 2-й заявив у Думі, що Росія повинна побідити, хочби треба було для цього провадити війну три роки й випалити половину Росії. Голос Маркова II-го не є, звичайно, голосом цілого московського народу, але погляд Родзянка на війну ріжнить ся від погляду Маркова в усякім

разі не більше, ніж октябристи ріжняться від чорної сотні. Для цілої Думи в високій мірі характеристична та обставина, що Родзянка вибрано більшістю 296 проти 24 голосів і тому мав він повне право сказати, що „всі представники великої Росії в змаганні до єдиної цілі об'єднані в одну міцну цілість“.

Але в краю показують себе російські буржуа зовсім не так міцно об'єднаними, як в Думі. Дума, правда, добила ся від уряду призначення найвисшого комітету, який має розслідувати причини проволікань і інших хиб постачання військового матеріалу. Головою цього комітету призначений інженер, генерал Петров, член державної Ради, а членами заступник голови державної Ради Наумов і інші, а між ними перший заступник голови державної Думи граф Бобринський, котрий витратив протягом багатьох років мільони рублів, щоби викликати нарешті кривавий пожар Європи. Але представники російського громадянства, що збираються так завзято контролювати воєнну господарку уряду, не можуть досі зорганізувати навіть своєї власної роботи. Мобілізація промислу все ще не наладжується. Промисловці, що наговорили на московськiм зїзді великих слів велику силу, великої жертволюбности на ділі не показують і в російській пресі і громадянстві провадиться вже гаряча дискусія про „примусову мобілізацію промислу“.

Пропозиція примусової мобілізації промислу, зроблена харківською і московською земською управою, викликала сильні протести в одній частині ліберальної преси, яка вважає таку пропозицію навіть образливою задля російського жертволюбного громадянства. „Русскія Вѣдомости“ висловлюють ся не за примусовою, а за правовою організацією промислу та хочуть бачити на чолі змобілізованого промислу не головний комітет, а особливе міністерство (sic!). Таким робом організаційна нісенітниця мобілізації російського промислу осягає своєї найвисшої точки. Російське громадянство що захотіло допомагати урядові мобілізацією „всіх сил“ краю, звертається до уряду, признавши тим самим свою нездібність до організації. Я вже мав нагоду зазначити сю обставину, що ціла мобілізація промислу була почата без згоди найголовнішого чинника промислу — робітництва. Тепер сказали своє слово й робітники та застрайкували в Петербурзі на фабриках предметів державної оборони. Головний командир російської армії генерал Рузскій і головний уповажнений загально російського земського союзу князь Львов видали відозви до робітників, домагаючи ся, щоби вони відновили працю. А орган російських шовіністів домагається крім того й найбільш рішучих заходів проти робітників, як що їх страйк викликаний політичними причинами. Але ми сподіваємо ся, що робітники не дадуть застрашити себе російським шовіністам і спричинять ся страйками до скорійшої поразки російського деспотизму.

М. Троцький.

Під московським панованнем.

II. Ревізія.

Дня 23 січня, година 11-а, „Петроградская.“

Роздасть ся сильний стук до дверей. Іду відчиняти і бачу якогось офіцера й цілу купу салдатів. На перший погляд годі зміркувати, що се жандарми.

— Чи тут мешкає др. Чайковський? — питає офіцер.

— Тут.

— А хто є др. Чайковський?

— Я є, — відповідаю, хоч знаю, що він питає за моїм батьком. Батько вийшов був на місто.

— Нам нужно сделать у вас обиск — по вашему ревізю. Есть у вас аружіе?

— Борони, Боже, — відповідаю, а самому кров до голови вдарила, бо в мене на стриху (горищі) схований бравнінґ. Від австрійських властей був у мене дозвіл на оружје, а віддавати його Москалям було шкода.

— Ну, так ми будемо ревідувати.

І почала ся ревізія. Для мене було се щось зовсім нове. Правда, за гімназійних часів нераз ми бояли ся, що професори будуть шукати за забороненими книжками (в нашій хаті через довгі літа відбували ся сходи тайного кружка), одначе повага мого батька заслоняла завжди двері перед непрошеними гістьми.

Тепер инше діло. Тепер ревізію переводить славна російська жандармерія і переводить її у „мазепинця“, для якого нема милосердя, нема права. А в тім „военное время.“

Гаспадин начальник, як його титулували жандарми, вислав своїх людей на стрих і до пивниці. Сам розпочав ревізію в мешканню. В першій огонь дістала ся шафа з біллем. Повитягав усе, та не найшов нічого підозрілого. Побачив там тільки срібний січовий пірнач, що його жертвували бережанські Січи батькови на прощанне, як відходив з Бережан. — А се що таке?

— Се памятка, — кажу, а самому аж мороз поза шкуру йде.

Поставив його на місце, не доглянув написі:

„Свому кошовому — бережанські Січи.“

На чергу прийшла моя шафа з книжками. Було там досить матеріалу для московської цікавості. Я поінформував мого інквізитора, що се моя наукова бібліотека. Виймив одну книжку й читає заголовок: „Австрійське облігаційне право.“

— Ага, каже. Витягнув ще кілька книжок, захпав руку поза книжки — нема оружја.

На долинні в шафі була в мене ріжна кореспонденція, ріжні виборчі папери, нотатки тощо. Я сказав, що се „от якісь бумажки.“ Се його вдоволито й більше не шукав.

Хотів шафу замкнути на ключ, та на щастє ключа при шафі не було, а крім того був там ще капелюх жінки й вона його зараз там назад вложила. Потім, здасть ся забув про шафу й так вона зістала незачинена.

В тім самім часі, як жандарми обсадили одну кімнату, моя найстарша сестра зачала иншу роботу. Примкнула двері і почала зі свого бюрка вибирати „компромітуючі річі.“ Отже дневник другої сестри й ще дещо. Взяла все під фартушок і винесла до кухні, де саме варив ся обід. — Мій батько почав собі списувати вражіння з московської інвазії, щоби поділитись ними з тими, що не були під московським панованнем; така сильна віра була в нього в нашу побіду. Сей зшиток був схований у куфрі під мукою; розуміть ся, що в тій хвилі і він пішов на „жертву весоужженія.“

Саме тоді відкрили жандарми, що в нас є ще кухня і ще другий вихід. Жандарм накинув ся на мене, що я того скорше не сказав, та я вдав дурного, що не розумів, о що йому ходить, бо ж з каменіці є тільки один вихід.

Від тої хвилі сидів уже і в кухні жандарм.

Між ним і наймолодшою сестрою почала ся розмова.

— За чим властиво ви прийшли?

— Знаєте, був донос, що в вас багато оружја. А що оружја ми не знайшли, мусимо забрати трохи паперів.

— Ну, а хто-ж такий донос зробив?

— То ті здешні рускії — ет — тай тільки рукою махнув, не договорив.

Оружја справді не знайшли, хоч у пивниці навіть бульбу перетрясали, а на стриху найменшу купку сміття розгребували. Зате дали собі духа з паперами. Позабірали всяку можливу кореспонденцію. Були при тім і комічні моменти.

Був напр. лист з рахунком від завідача нашої хати в Бережанах. Просимо жандарма, щоби зіставив, бо се рахунок. З чверть години мучив ся, заки просіябізував його. Потім дивить ся на дату. — Ліпень то апрель, правда?

Розуміть ся, що ми всі хором тільки потвердили се.

— Ну, так пусть астанеца!

Але знайшов фотографію одного козацького сотника, Українця, що з ним батько познайомив ся в санаторії в Німеччині. — Как он сюда попал? Я ето вазьму.

Знайшов собі теж кілька гарних книжок до лектури. Побачив Климовецької „Страви і напитки на Україні“ і забрав, бо се було щось підозріле. Так само було підозріле київське виданне історії Аркаса, хоч краківське вже таке не було. На Кобзаря сказав, що його знає й оставив у спокою.

Дуже „любопитні“ були йому твори батька. Забрав багато манускриптів.

Ціла та історія трівала близько три години. З часом ми вже зовсім привикли до того так, що почали жартувати собі з паном начальником і з пана начальника. Але він усе приймав за добру монету.

На кінець пішли всі до батькової канцелярії, яку ми були перемінили на дровітню та вуглярню і різали там дрова. Порозглядав ся всюди, а опісля замкнув її на ключ і пішов собі, обладований книжками та паперами.

При відході чемненько поклонив ся і сказав „да свиданія,“ а ми в дусі попрощали його: „Бодай ти собі ноги поломив!“

По тій милій візиті почали ми собі самі робити „ревізію.“

Дібрали собі ключ до канцелярії та повиносили звідти все, що могло би хоч трохи „скомпромітувати.“ Багато пішло з димом таких річей, що аж серце краяло ся.

Найбільше бояли ся ми, щоби не знайшли старого хатнього телефону, що зовсім без ужитку лежав у хаті. Коли так Москалі знайшли би його, то можна було мати неприємности. Хоч справа мусіла би скорше чи пізніше вяснити ся, та се було би не перешкодило трохи доскулити мазепинцєви.

Я свій бравнінґ викинув до каналу.

За кілька неділь (в кілька днів по арештованню д-ра Стахури) прийшла знов ревізія. Сим разом ревідували тільки в канцелярії.

Пан начальник почав переглядати книжки. Відчинив одну шафу, подивив ся, отворив другу, третю, потім почав витягати по одній книжці та переглядав їх (мушу признати, що до гори ногами їх не держав — навіть німецьких). Побавив ся так якийсь час, потім приступив до другої шафи та велів жандармови забрати все з двох полиць. Брав усе без розбору. Бачу, що бере якусь „Naturheilkunde,“ та кажу, що се медичинська книжка. — Ето нічаво.

Бере там Шекспіра. Кажу йому, що се чейже Шекспір.

— Ето нічаво, ми пасмотрім.

Знайшов льондонське виданне „Воскресенія“ Толстого.

— А се в нас в Росії строго заперещено!

Потім забрали сі дві полиці і пішли.

Більше вже не приходили ревідувати.

Бодан Чайковський.

Протест Української Загальної Національної Ради проти масового забирання українського населення Москалями зі східньої Галичини та Буковини до Росії.

Уступаючи перед славним тріумфальним походом союзних армій, вхопила ся управа російських армій у східній Галичині і Буковині розпорядків, що звернені як проти монархії, так поперед усього проти української нації, показують у цілій наготі нечуваний варварський спосіб боротьби Москалів і їх на кождім ступні звернену проти Українців тактику викорінення.

Наші війська здобули армейський приказ XVII російського корпусу з 20 червня 1915, що містить розпорядки для російських військ на випадок відвороту з Галичини. В сім приказі розпоряджено між иншим: спонукувати населення східньо-галицьких і буковинських повітів іти з утікаючими Москалями з усіма засобами або иншими словами силою приневоляти, поза російським фронтом забирати зі собою усю худобу, всі коні і всі бронзи та знаряди включно з дзвонами та знищити все, що могло би бути корисним для армії, як також усі господарські пільні знаряди й вкінці всі принаси засобів поживи, які находять ся у людности й яких не можна забрати зі собою.

Відповідно до сього армейського приказу забирали вони насильно до Росії масово населення східньо-галицьких і буковинських повітів, з яких виперго Москалів, залякуванням і погрозами про видумані звірства союзних армій, а притім відвозили все, що тільки мало якусь вартість і що можна було взяти зі собою, а все инше палено й нищено.

Забрану людність спроваджено до середини Росії, переважно до українських губерній, і виставлено її там на найтяжшу біду, часто на голодову смерть.

Хитрість Москалів іде так далеко, що вони представляють нещасливих перед українською місцевою людністю жертвами австрійської насили та старають ся сим робом пригдушити симпатії для Австрії і викликати ненависть проти Австрії.

Числа сих Українців, забраних із Галичини та Буковини, не можна ще тепер докладно перевірити, але воно в кождім разі дуже значне й вивозить кілька десятків тисяч.

У теперішній війні не важить ся масово забирати спокійного цивільного населення і то не тільки муштин, але й жінок і дітей, в звязку з загарбуванням і знищенням цілого майна, ніяка инша могутча сила; се варварське поступованне, що нарушує основи міжнародного права нечуваним способом, що кпить собі з найпримітивніших понять людяности, остає виключною спеціальністю російського ведення війни й російської культури. Відривають багатов тисяч невинних, спокійних, цілою душею відданих австрійській державі і династії

сгії селянських родин від родинного порога, обраблюють з цілого майна, руйнують до-чиста під господарським оглядом і кидають у бездонну пропасть непевної будуччини. Так виглядає у дійсности приобіцяне визволення славянських братів.

Ціль сього злочинного поступовання без сумніву вилюднення і знищення краю, відтягнення приросту австрійської армії, але поперед усього звернене се поступованне проти українського народу, що на його землі сї розпорядки перший раз приходять в ужиток. Воно творить гідне увінчання страшного діла знищення, один із безчисленних розпорядків російського пановання проти Українців, одно звено в ланцюзі нечуваних переслідувань і таких моральних і матеріальних шкід, як заборона українського письма та мови, замкнення шкіл, господарських, наукових і культурних інституцій, конфіскація маєтку фондаций, ограбованне фінансових інститутів, вивезенне найперших і найбільше заслужених серед народу, насильство над церквою і вірою. Не вдало ся Росії здобути українського Піємонту та здавити під своїм панованням, вона використовує тому хвилю ганебного відвороту, щоби ще в сїм останнім моменті допустити ся можливо найбільшої кривди на українській нації в східній Галичині і Буковині — ослабити й підкопати їхню силу в сїм дотеперішнім вільнім місці розвою, їхню цвітучу область обезлюднити та знищити.

Проти сього одинокого в весвітній історії поступовання російської армейської управи підносить Українська Загальна Національна Рада в імені цілої української нації святочний протест і полишає осуд сього страшного акту насили цілому культурному світові.

Рівночасно висловлює Українська Загальна Національна Рада сим нещасливим тисячам забраних дітичним ворогом співгорожан своє найтепліше спочування і найсердечнішу симпатію з сильною вірою, що з цілковитим розгромленням підступного ворога надійде також пора їх близького увільнення і повороту на родинну землю.

До п. к. австрійської начальної управи армії, як також до п. к. красвої управи Галичини та Буковини звертаєть ся підписана Національна Рада з горячим апелем улєкшити всіма способами поворот сьому невинному й ворогом знасилованому та перехитреному населенню і ввести його в його домівки та в його горожанські права.

Відень, 11 серпня 1915.

Українська Загальна Національна Рада.

Огляд воєнних подій.

(Від 18 червня до 18 серпня 1915.)

Погром Росії. — Рік європейської війни.

Останні два місяці в цілій дотеперішній європейській війні зазначили ся найважнішими, найбільш далекосяглими подіями, а се погромом російської армії, найбільшої армії, яку колибудь світ бачив. На сей час припадає здобуття Львова, Варшави, Івангорода, Люблина, Володимира Волинського, прогнання російського війська на оборонну лінію Бересте литовське — Білосток — Ковно та цілковите зломанне офензивної сили військ Миколи Миколаєвича.

Розлючатий з початком мал під Горлицями та над Дунайцем побідний похід союзних німецьких та австро-угорських армій шов і іде досі нестримно вперед. Третя фаза боїв у Галичині, боротьби о Львів скінчили ся побідною союзників, здобуттям Львова дня 22 червня і прогнанням Росіян дальше на схід на лінію Буга та Золотої Липи. На тій лінії союзники в Галичині задержали ся, не йшли дальше на схід, воєнні операції в Галичині майже зовсім здержали, а головну увагу звернули по короткім відпочинку та перерві з початком липня на

Польське Королівство, на витиснення Росіян з зайятих тут становищ.

Висунене найбільше на захід Польське Королівство, що немов російський півострів втиснуло ся між Австрію і Німеччину, було для Росії дуже важним стратегічно становищем, було наче бастионом Росії до західної Європи, звідки російські війська могли загрожувати Німеччині й Австрії.

Розуміючи значіння Польського Королівства для офензиви проти Німеччини й Австрії Росія за французьким натиском утворила дуже сильно укріплений четверокутник твердинь, звернений проти середньоевропейських держав. Західний бік того четверокутника творила Висла з кріпостями Новогеорґієвськ, Варшава, Івангород, полуднево-східний бік лінії від Івангорода до Берестя Литовського, східний бік твердині Бересте Литовське, Білосток, Городно, північно-східний бік лінії твердинь від Новогеорґієвська до Ковна й Городна з кріпостями Пултуск, Рожан, Остроленка, Ломжа, Осовець, Оліта, Городно й Ковно.

На сей дуже сильний чотирикутник твердинь розпочала ся в липні могутня офензива з трьох сторін, з заходу з півночі і з полудня. З півночі йшли німецькі армії генерала Гінденбурґа від Новогеорґієвська аж до Мітави, з заходу армії баварського принца Леопольда від Новогеорґієвська по Івангород, від полудня німецької й австро-угорської армії Макензена. В середині того чотирикутника, засмотреного найгустішою в Росії сіттю залізних доріг, найшли ся головні сили російської армії. Положення російських армій в тім чотирикутнику було дуже корисне. Твердині боронили перед проломанням фронту, а густа залізнична сіть дозволяла кидати маси війська в нутрі чотирикутника на се місце, що було найбільш загрожене.

Тепер розпочала ся боротьба, рішаюча для Росії та для цілої європейської війни, чи союзники проломлять лінії твердинь, чи Росіянам вдасть ся їх здержати. Коли Росіяне були-б змогли здержати австро-німецькі війська перед лініями твердинь, то се означало би велику перемогу Росії.

Тоді союзники мусіли би завернути ся назад на давні границі держави так, як се було в осени 1914 р. по відвороті зпід Варшави та Івангорода. Однак проломання кріпости Королівства Польського для Росії мало би катастрофальні наслідки. Російським арміям грозило тоді оточення, а навіть як їм вдало би ся відступити без великих втрат, мусіли би стати на останній оборонній російській лінії Городно-Бересте Литовське, що по її проломанню союзники мали би отверту дорогу в серце Росії.

Але лишневі боротьби показали світови, що російська армія сильно захитана, що армія 160-мільонової імперії не в силі навіть оперти ся арміям 60 мільонової Германії і 50 мільонової Австро-Угорщини, хоч ці держави крім того мусять бороти ся ще з Францією, Англією, Італією і Сербією. Недостача доброго проводу, захитана моральна сила військ, недостача амуніції спричинили, що чисельно так сильна російська армія мусіла потерпіти погром від противників, що мають геніальних провідників, незломну волю перемоги та подостатком амуніції й артилерії.

Ступінь за ступнем витискали Росіян союзні армії з їх становищ, між Вислою і Бугом дійшли аж до залізничної лінії Холм-Люблин, — зайняли оба ті міста, на заході дійшли аж до Висли під Варшаву, Івангород і Новогеорґієвськ. Російська армія станула перед рішенням: або боронити лінії Висли, а тоді заходить небезпека оточення австро-німецькими військами від сходу й півночі та знищення цілих армій, або опущення

Висли та твердинь Варшави, Івангорода й Георґієвська, що коштували тільки мільонів і були стратегічно так цінними для Росії. Микола Миколаєвич вибрав се останнє і приказав відворот військ з Варшави і знад Висли. Так то дня 5 серпня впала в німецькі руки відносно малим коштом, без облоги, тільки через нестримний натиск військ з трьох сторін Варшава, столиця Польського Королівства, що уходила за одну з найсильніших кріпостей Росії, а також друга кріпость над Вислою Івангород. З третьої кріпости Новогеорґієвська Росіяне не мали вже часу мабуть втекти й ту кріпость Німці оточили з усіх сторін та облягають, а її упадок є питанням часу.

На півночі впали кріпости Рожан, Пултуск, Остроленка, Ломжа й так німецькі та австро-угорські війська з трьох сторін влили ся в першій половині серпня внутр великого російського чотирикутника твердинь і в невтомній погоні за противником пішли дальше на схід, зайняли Седльці, Луків, Володаву й тепер стоять вже на 40 кілометрів від Берестя Литовського, а на північному сході зближають ся до Білостока, Ковна, Городна, Вильна й Двинська!

Геніальний стратегічний план Гінденбурґа й Макензена вдав ся вповні. Росіян прогнано з висунених в Європу позицій в Польщі, а притім операціями з півночі утруднено відворот їх армій. Однак в своїм нещастю російські часописи, а за ними французькі й англійські потішають ся тим, що Росіяне все таки, хоч мусіли тягом лише відступати, віднесли „перемогу“, бо не дали ся оточити та йти ся у положенню Французів коло Седану цілій російській армії, що відворот відбув ся „по майстерски“ та що головні сили армії стоять уже на приготіваній новій оборонній лінії Городно-Бересте Литовське. Слабою-ж потіхою є се для вождів царської армії і їх союзників, що при помочи мільонів російських підданих рік тому так бундючно вибирали ся здобути Відень і Берлін і запанувати над Європою. Цар Микола зараз по вибуху війни в серпні 1914 р. в промові до членів думи сказав, що не скорше заключить мир, аж доки останній ворожий вояк не опустить російської землі, а тут по році війни ворожі війська стоять під Городном, Берестем Литовським, Ригою і Двинськом. На мир після бажань царя прийшло би ся ще дуже довго чекати!

Зрештою відворот російських армій, що відбуваєть ся з великими втратами в людях, не перестав ще бути загроженям і положення щораз стає гірше. Навіть, як що російські війська стануть на лінії Городно-Бересте Литовське, ворог буде загрожувати з боків і з задів від півночі від Двинська та Вильна, на полудневім сході буде велика перешкода в пинських болотах, що розділить російські армії на дві часті, північно-західну від Берестя на північ і полуднево-східну, котрої центром буде Волинь з кріпостями Рівне, Дубно, Луцк. Задля пинських болот злука та пересування військ між обома тими частинами військ буде майже неможлива, а за те Німці й Австрійці будуть мати догіднійший терен і густішу залізничу сіть для своєї офензиви.

Примусення Росіян до відвороту дає Німцям і Австрійцям, як не рахувати би втрат і програної Росіян, ту дуже велику користь, що значно скорочує боеву лінію. Передше, доки Росіяне держали ся у Польськім Королівстві, боевий фронт був дуже вигнутий і продовжений, довкола Варшави загинавсь луком значно на захід, а тепер буде переходити в коротший і прямійший ліній з півночі на південь. Через те увільнять ся значні сили військ для Німців і Австрійців, котрі буде можна ужити після впадоби на інших місцях, проти Франції, Сербії, Італії,

чи може таки на полуднево-східнім російським фронті на Волині й Поділлію.

Які великі втрати мали Росіяне в часі свого відвороту, свідчать передовсім число полонених. В місяці липні полонили Німці й Австрійці 221.334 російських вояків і 527 офіцерів, взяли 57 гармат і 432 кулеметів. В маю і в червні дістало ся в полон 520.106 російських вояків і 1505 офіцерів, 365 гармат і 1060 кулеметів. Разом отже тільки від часу австро-німецької офензиви в маю дістало ся за три місяці, май, червень і липень, в полон 741.440 російських вояків, 2.032 офіцерів. 422 гармати й 1492 кулеметів. Як що до того додати ще вбитих і ранених, будемо мати образ мільонових втрат російських армій за останніх 3 місяці, втрат, що мусяли підкосити найсильнішу армію світа.

З початком серпня минув рік європейської війни. Коли підвести біляне того року війни, виходить він на користь Німеччини, Австрії й Туреччини, що в тім році остали побідниками, і се дає повну запоруку, що й остаточна перемога остане по їх стороні. Німеччина всюди майже перенесла війну на ворожу землю, заняла в Бельгії 29.000 квадрат. кілометр., в Франції 21.000 квадрат. кілометр., в Росії заняла спільно з Австро-Угорщиною 130.000 квадрат. кілометрів. Разом обі держави мають занятої 180.000 квадрат. кілометр. ворожої землі. Противники, себто потрійне порозумінне заняло лише двацяту часть сього, бо Франція має в Альзасії 1.050 кв. кілометр. занятої німецької землі, а Росія в східній Галичині 10.000 кв. кілометр. австрійської землі, разом 11.050 кв. кілометр.

Рівнож величина воєнної добичі Німеччини й Австро-Угорщини є незвичайна. З початком серпня 1915 було воєнних бранців:

в німецьких таборах і лазаретах	898.869
в робітничих кадрах	40.000
в дорозі до таборів	120.000
Разом	1.695.403

Здобутих гармат було в серпні с. р. в Німеччині 5.834 та 1556 кулеметів.

На російським воєнним терені Німеччина й Австро-Угорщина по році війни побідно поступають вперед, а так само на всіх інших фронтах перший рік війни закінчили перемогами.

В Франції німецький фронт стоїть незахитаний, як стояв в осени 1914 р., mimo всіх зусиль французько-англійських військ проломити німецькі лінії і прогнати Німців з найбогатших французьких департаментів і з Бельгії. В зимі заповідали англійські часописи велику офензиву на весну, на май, коли стануть можливими воєнні рухи, але прийшов май, а про успіхи англійсько-французької офензиви світ нічого не почув. Минув червень, липень, мінає серпень, а всі проби офензиви проти Німців не змогли зовсім проломити або посунути назад німець-

кого фронту. Всі невдачі приписують Англіїці і Французи недостачі амуніції, хоч для доставки амуніції працюють не тільки всі французькі й англійські фабрики, але й цілий величезний промисл Америки.

Найновіший ворог Австро-Угорщини та Німеччини Італія рівнож може від хвилі виповідження війни Австро-Угорщині, то є від Зелених свят 1915 р. виказати ся тільки невдачами на суші та на морі. Коли прим. Німці в першій місяці війни майже під Парижем станули, а Росіяне заняли Львів і значну часть Галичини, Італійці протягом трьох місяців не в силі проломити австрійських позицій над Ізонцом. В безуспішних приступах понесли Італійці дуже тяжкі втрати, бо до початку серпня втратили понад 100.000 вояків.

Сербія, ослаблена та вичерпана по тяжких боротьбах в 1914 р., не в силі була в 1915 р. підняти офензиви проти Австро-Угорщини, котра знову зі своєї сторони рівнож не уважала потрібним розпочинати воєнні операції проти Сербії, доки не поладить справи з головним противником Росією. Так на сербським воєнним терені панував спокій.

Воєнний похід Англії, Франції і Росії проти Туреччини теж приніс досі невдачі потрібному порозумінню. Росія загалом мусяла покинути думку про воєнні операції проти Босфору й Царгороду, а Англія і Франція по невдалих пробах воєнної фльотою сфорсувати Дарданелі, що потягнуло жертву кількох перворядних панцирників, як „Буве“, „Іррезістібль“, „Океан“, „Голоа“, „Інфлексібль“, висадила, правда, війська на галіпольський півостров, але заняла тільки малий скравок побережа й по чотиромісячних боротьбах не може поступити на верству вперед. Здобутте Царгороду й тепер так само далеко, як було з початком війни. При помочи дотеперішніх сил Англії і Франції воно не можливе, тому потрібне порозумінне шукає ще нових союзників, що були би готові сповнити сю криваву й трудну задачу. Безуспішно пукало порозумінне до грецького правительства, щоби вислало свої війська для здобуття Царгороду Росії. Греція досі не вийшла зі свого нейтралітета. Тепер намовила до сього діла Італію з відодим успіхом. Є також спроба утворити новий балканський союз коштом Туреччини, але інтереси балканських держав так противні, що утворенне балканського союзу на спільній платформі майже виключене.

Потрібне порозумінне є за те сильне в словах, надіях й обіцянках. Державні мужі потрібного (тепер уже почвірного порозуміння) не занедбують нагоди, щоби не обіцювати своїм народам і світови, що остаточна перемога буде по їх стороні і що мира не заключать скорше, аж Німеччина й Австро-Угорщина будуть знищені і розбиті. Тідною відповідю на се є однак не порожні слова, але тверді події на воєнних теренах, побідний похід союзних армій австро-німецьких, погром царської імперії та залізна оборонна сила Туреччини. Сі події найліпше показують, по чий стороні є й остане перемога.

Чужа преса про нас.

Італійська преса.

Цікаву допись зі Львова італійського кореспондента Luciano Magrini під заг. „Московська окупація Галичини“ містить мілянський дневник „Il Secolo“ (29. IV. 1915). Автор описує нинішній вигляд міста, яке стратило лиш в части свій польсько-жидівський характер. Перед вибухом війни Львів виявив чимало ентузіязму до боротьби з наїздником. Потворили ся легіони добровольців польських, „а також українські

юнаки стали гарячими проповідниками війни проти Росії, заповідаючи воекресінне України“. Нині людність з резигнацією зносить нещасте і місто вернуло до свого первісного стану. Далі автор передає зміст розмови з ген. губернатором гр. Бобрінським, в якій представлено пляни рос. уряду на переведенне русифікації Галичини. Вкінці переходить автор до українського життя. Подавши образ нинішнього політичного стану українського народу, автор вертає до часів Ма-

зепи, згадує про Мазепу легендарного й літературного, а потім про полтавську катастрофу. „Відтепер — каже він — російське правительство старало ся здавити політичну незалежність та конституційне автономне життя України й боротьба потяглась, скріпляючи ся в сих пятьдесятьох останніх роках“. За сим іде картина всіх репресалій уряду в ціли здавлення українських сепаратистичних аспірацій, охрещених противником мазепинством . . . Імя Мазепи гомоніло на устах усіх українських провідників у Львові у хвилі вибуху війни. Мазепу вважають українські ірредентисти національним героєм. Росія глядить на „мазепинців“ з обуренням як на людей, цькованих Австрією. На погляд Москалів українська мова се діалект, а Мазепа зрадник. „Чотири тисячі галицьких мазепинців — кінчать Магріні — било ся в Карпатах. Се були „Малороси“, добровольці, що бороли ся проти Москалів! Один мазепинський прапор попав в руки Москалів. Я бачив нині сей прапор ясно-червоної краски. По однім боці він має архангела, а по другім образ Мазепи! . . .“ Сю допись помістив також римський „Il Messaggero“ (29. IV. 1915), а надто частину її, себто пляни московського уряду що до русифікації Галичини тридентський дневник „Il Trentino“ (3. V. 1915) під заг. „Здавлення релігійної і шкільної свободи в Галичині“. — Часопись „La Vita“ (5. V. 1915), під заг. „Україна проти Росії“ та „La Vittoria“ (6. V. 1915), під заг. „Російська тиранија на Україні“ містять декрет київського губернатора, звернений проти австро- й германофільського настрою населення, яким „суворо забороняють ся: виявляти погляди й оцінки, прихильні до центральних держав і до поведення їхньої армії і пр.“ В замітці до сього рішення каже ся, що рос. Українці від довшого часу виявляють змагання до злуки з галицькими братами, що викликає завзяті репресалії московського уряду. Говорить ся далі про вістку „Русского Инваліда“, що наших полонених навмисне розміщувано в Києві, щоби вони переймали ся від своїх закордонних земляків русофільством. Успіх був саме противний. Українці — каже ся в сій кореспонденції з Петербурга — в противенстві до Москалів (moscali) демократи та люблять волю, бо жили колись під республіканським режимом.

„Corriere d'Italia“ (1. V. 1915) у замітці під заг. „Релігійні гонення в Галичині“ повторяє за часописю „La Liberté“ між иншим таке: „В часі, коли антисупільні і крикунчі секти, як прим. анабаптистів, трактуєть ся толерантно, то католицизм грецького зєдиненого обряду заборонено формально в цілій державі. Не признаєть ся ані одної церкви, ані одної каплиці . . .“ „Знаємо, що союз московської пропаганди постановив релігійні і політичні гонення Українців і що нове правительство в Галичині пішло за сими вказівками. Сі нескваліфіковані зарядження викликали обурення цілої Європи і навіть порушили деяких благородніших Москалів, як прим. одного думського депутата, а навіть православний піп М. Агуєв запротестував проти того насильства в часописі „Біржевия Ведомості“. Подавши далі деякі дані про релігійну мартирологію нашого народу під новим режимом в Галичині, згадана часопись пише далі: „Нещасні Українці зносять попри усї жорстокости війни, від яких терплять Бельгійці і Поляки, ще й страшне гонення релігійне. 500.000 сих нещасних емігрантів у Відні, Сольногороді, Празі, Грацу і т. д., а між ними чимало духовних, примирає з гогоду. Ніхто не журить ся ними; вони не мають ані аристо-

кратії ані богатого міщанства, як Поляки і Жиди, ані звісних у світі письменників і артистів, які підняли-б в їх справі голос. Тимчасом вони заслугоють на спочуття, а передусім на милосердя католиків“. — Треба ще відмітити поміщений в „Il Secolo“ (30. IV. 1915) лист до редактора пера проф. Володслава Барановського, який о стільки цікавий, що в нім — хоч вже дуже несміло — автор повторяє давню пісенку польських націоналістів про Польщу „від моря до моря“.

Нахабність царизму та його ревних помічників, бюрократії і попів, безоглядна русифікація щойно окупованих повітів східньої Галичини, підперта змаганнями поліцейського „святійшого Синоду“ перевести українське населення на православє всіма можливими способами викликали на сторінках італійської преси чимало голосів обурення й осуду. Найзамітнішим з них є голос на сторінках „Corriere d'Italia“ (з 3. XII. 1914 і 6. XII. 1914) п. т. Релігійне гонення в Галичині, удокументоване публікаціями російських журналів. Автор, незвісний нам з імени, „авторитативний орієнталіст“ (як каже редакція), опер свою основну студію на голосах московської преси, яка посвятила релігійному питанню в Галичині чимало уваги, а навіть зродила полеміку на сьому тлі. Редакція у вступній замітці до згаданої студії пише між иншим отсе: „Розходить ся о вельми сумну сторінку, яку зачинає писати московське правительство у своїй історії двацятото віку, ідучи на жаль шляхом своїх традицій“. Розходить ся саме о „нарушення народнього права, якого допускаєть ся Росія на шкоду Українців, греко-католиків“. Потім іде першій розділ історії московської релігійної круцяти п. т. Приготовання православної єрархії. Зараз слідом інвазії до Галичини — пише автор за „Голосом Москви“ — Св. Синод на предложенне волинського архієп. Евлогія постановив зорганізувати попів до праці над приведенням тутешнього населення до рос. церкви. В слід за тим 21 вересня „Общество галицких русских“ в Петербурзі скликало анкету, на якій постановило (як пише „Реч“) між иншим знести орден Василіян, припинити роботу „мазепинців“, полишити русофільських священників на дотеперішніх парохіях, лишити в проповіді „малоруський діалект“ і відбудувати Скит манявський, що найдовше в Галичині заховував православє. В розділі: Ідеї єпископа Евлогія подає автор розмову співробітника часописи „День“ зі згаданим єрархом, з якої виходить, що в пляні архієпископа лежить основанне ряду рос. шкіл, починаючи від народніх, — а кінчачи на університеті. Далі в окремім розділі говорить ся про арештованне львівського митрополита й голоси московської преси про причини сього насильного акту, між якими найзамітніша причина, подана часоп. „День“. Після тверджень сього журналу митрополита арештовано за його відозву до населення Холмщини з зазивом, щоби воно помагало австрійській армії в її поході на Росію. Потім говорить ся про спрэфанованне Москалями наших церков, якого жертвою впала передовсім церков св. Юра у Львові. У другій часті статі в розділі: Прозелітизм серед багнетів — автор подає на основі рос. часописей деякі пояснення до історії навертання українських католиків до царславної церкви. Між иншим довідуємо ся, що всі ті мужики, які перейшли на православє, — се воєнні бранці. За ціну апостазії і присяги на вірність цареві, „опікунови Галичини“, їх випускали на волю і по-

зволюли вертати до своїх сіл. (Кієвлянїн 16. XII. 1914). За „Утром Росії“ (25. VIII. 1914) подає автор вістку про усунення двох греко-катол. парохів і про прийняття їх наново на становище душпастирів щойно за ціну апостазії. З того приводу виповідає згаданий журнал негодованне на єпископа Діонізія, що йде слідами Евлогія й Антонія, словами: „Передчасне висилання православних місіонарів на греко-катол. територію, яке мало місце рівночасно з авангардою російських військ, було великою похибкою“. У найблизшій розділі говорить ся за „Прикарпатскою Русю“ (23. VIII. 1914) про заяву губернатора Бобринського відносно до будучого поступовання з населенням східної Галичини, в якій знаходимо такі слова: „Передусім східна Галичина й територія Лемків були все частиною великої Росії. Їх устрій мусить бути оснований на російських принципах. Я заведу тут московську мову, „російські закони і російський лад... „Каратиму з цілою строгістю воєнних судів, без огляду на становище або суспільний стан, навіть найменшу спробу реалізації отверто чи скрито проти заряджень властей; тай ніщо не відведе мене від сеї постанови“. В противенстві до сеї заяви Бобринського оголошує „Реч“ (8. IX. 1914) офіційну ноту зі Львова, де говорить ся про заборону насильного переводження населення до православної церкви та про потребу згоди двох третин загального числа парохіян в цілі переведення сеї зміни. Далі говорить ся за „Южним краєм“ (19 IX 1914), що в Харкові знаходиться в семінарії чотирьох студентів і один учитель з Галичини, які мають стати галицькими православними місіонарями. Інші студенти знаходяться в духовних інститутах в Орлі, Тулі, Холмі, Твері, Житомирі, а в рязанському монастирі живе їх 35 — усі на кошт Св. Синоду. Був намір сотворити православно архидієцезію в Галичині, але на разі сеї намір понехано; опіку над православною церквою в сьім краю поручено Евлогієви. Все те ревелаяції харківського єпископа Антонія. Колись стояв сеї єпископ у зносинах з митрополитом Шептицьким, який працював над розширенням католицької пропаганди в Росії і приєднав до себе около 30 осіб в Петербурзі і Москві. Сам Шептицький — на думку Антонія — повинен бути вдоволений зі свого перевезення в глуп Росії, бо може продовжати свою працю. „Реч“ (18 IX 1914) пише, що в надолістї має бути скликана сесія Св. Синоду в цілі управління церковних відносин у Галичині і на ній має бути рішена справа інкорпорування галицької церкви як інтегральної частини російської церкви. Далше пише „Реч“, про заборону Бобринського продажі по книгарнях українських книжок під загрозою 3 місячної тюрми або 3.000 рубл. грошевої кари. „Ся постанова — каже автор нашої студії — доказує ясно, в чім лежить славянське збратанне і християнські почування, на які так часто покликають ся навіть царь.“ Ся дуже основна студія кінчить ся заміткою, що в цілі приналежності місіонарів до Галичини обіцяють ся їм великі земельні посілости. — Той сам днівник (Corriere d'Italia) містить під датою 27 I. 1915 другу статтю п. т. Як поступає в Галичині релігійне гонення, — яка походить з того самого пера, що й попередня. Автор на вступі зазначає, що доля митрополита Шептицького не поліпшилась і досі, а далі подає за „Новим Временем“ вістку про зїзд єпископів в Київї з нагоди номінації канівського єпископа й про рішення на сьім зїзді відносно до „навертаня“ „заблудших овець“ в Галичині. Далше підчеркує він, що „Прикарпатская

Русь“ нарікає, що інтелігентна кляса Галичан не хоче приймати православя і виповідає пересвідчення, що попи не будуть дождити, аж Галичане надумають ся і рішать ся на сеї акт, але ужиють проти неслухняних сих способів, яких уживали колись на Білій Русі і Підлясю. Подібні проекти подає також „Львовское Военное Слово“, покликаючи ся на давні практики Св. Синоду в передше загарбаних територіях. Згадавши за „Біржевими Ведомостями“ (16 XII 1914) за перемену церкви в Ярославлі на православно, подає автор вкінці за „Киевскою Мислю“ (20 XII 1914) зміст пастирського листу архієп. Евлогія до „галиччо-руського“ народу, в яким він виповідає надію, що духовенство „приведе вірних сюди, куди їх кличе національна совість, як се вчинив великий галицький приятель люду, мученик (sic!) д. Іван Наумович.“ — В 47 ч. (16 II. 1915) подає Corriere d'Italia текст згаданого пастирського листу. — В ч. 55 (24 II. 1915) сього журналу знаходимо нові замітки п. т. Нові епізоди російського гонення на католиків в Галичині. Автор згадує про початки сього гонення і спиноється особливо на р. 1832, себто на часах Миколи I, коли українських греко-католиків сікли саудати до крови, стріляли або гонили на Сибір. Т. зв. толеранційний указ теперішнього царя, який толерує релігію будистів, виключує греко-католицький обряд. Далі подає автор замітку „Біржевих Ведомостей“, які пишуть, що митрополита Шептицького вивезено не як воєнного бранця, але як адміністративного проступника. Згадавши про твердження думського посла, попа Мітроцького, що Шептицький є „злим духом Галичини“, та про вивезення 8 галицьких парохів на Сибір, автор говорить про повішення саудатами 4 капуцинів в Олеську. — Ті самі вісти подає „Il Bastone“ (7 III. 1915). — В 63 ч. під датою 4 III. 1915 містить „Corriere d'Italia“ статтю: Російська пропаганда в цілі „навернення“ Галичини. У сій статті говорить ся про діяльність петербурського „Общества галицких русских“ в напрямі русифікування Галичини перед війною і про сотворення нових чотирьох підкомітетів сього товариства. Далі говорить ся про заупокійне богослуження в Петербурзі (3 I. 1915) за православного галицького попа М. Сандовича, з нагоди котрого двірський капелян Кедринський посвятив „владимирівську“ Богородицю, призначену для львівської ставропігійальної церкви на память (як каже напис на іконі) „окупації Львова й Галичини при помочи військ, люблячих Ісуса Христа.“ Говорить ся далі про вивіз до Росії великого числа галицьких дітей до спеціального петербурського інституту „для галицьких сиріт.“ Сих дітей повели попи передусім на могилу Наумовича, а потім примушено їх брати участь у функції переходу греко-католиків на православя. — „Il Mattino“ (18 III. 1915) у замітці: Патріотизм українського духовенства — говорить про похвалу й оборону президента гр. Тиси наших угорських священників. Вкінці треба згадати замітку час. „Il Trentino“ (11 V. 1915), що пише за Liberté у статейці: Гонення Українців у Галичині — про переслідування Москалів, звернені проти оо. Василіян, особливо в Буковій і Жовкві, яких інтерновано в Росії, а їх движиме майно сконфісковано. При сій нагоді подає часопис історію ордену, розвій, його заслуги для національної культури й ин. — ~~згадавши III днівник~~ Крім сих голосів в справі російського релігійного гнету в Галичині знаходимо в італійській пресі тут і там вістки про

гнет національний і культурний і про політичне становище України. І так „La Vittoria“ подає в ч. 141 (7 XII. 1914) велику статтю, підписану буквами F. d. M. п. т. „Росія і принцип національності — Україна“, до якої додано карту східної Європи з узглядненням границь України. Автор виказує, які наслідки для сих воюючих держав, що голосять реалізацію національного принципу, мало-б дійсне його переведення в чин та, перевівши вівісекцію після сього принципу на Італії, Франції, Англії, спиноють ся на Росії, називаючи її „більшою Австро-Угорщиною, більше варварською, більше жорстокою“ — і вчисляє народности, що стогнуть в російським ярмі. Опісля посвячує він більше уваги Українцям, яких називає давньою офіціальною московською назвою „Малоросів“. Зазначивши, що Українці тішать ся в Австрії деякою свободою, говорить він про гнет на російській Україні. Пояснивши далі назву України, говорить автор ось що: „Дуже нещасна, вона ніколи не тішила ся свободою й автономією і даремно за святу справу української вітчизни жертвували ся такі герої, як Мазепа...“ Далі говорить автор про природні богатства України та про її скарби духової культури. Згадує він також про відоме повстання чорноморської флотії, яке найшло свій епілог на Сибірі, і про теперішні зусилля Українців заінтересувати українською справою західну Європу. На жаль апель, „сформулований в демократичнім дусі, оснований на принципі справжньої демократичної справедливости“, не найшов послуху в італійській демократії, „глухої на всяке почування, яке не франкофільське“. Автор кінчить апелем до земляків, щоби поклали кінець „нечуваному анахронізму й останкам російського варваризму“, який давить українську культуру.

Свіжі народні могили.

Др. Теофіль Дембицький.

Вночі з 15 на 16 липня помер на еміграції у Відні — далеко від рідної землі — один із щораз менше численних свідків зросту українського Піємонту в Галичині з малих студентських гуртків літературників на могутий загально-народний рух з усіма проявами життя сучасної європейської нації. Зійшов у могилу один із тих, що або сам пережив або мав нагоду придивити ся бодай усім ступням еволюції українського руху в Галичині від романтичної заяви української національної окремішности ношенням широких синіх шараварів і козацької шапки — через тісні взаємини з російською Україною і поступом громадської думки в західній Європі — до систематичної праці над своїм народом на культурно-національним, політично-соціалним і економічним полі. Як поучаючий був би для молодих генерацій написаний таким свідком об'єктивний нарис сеї могутньої еволюції серед незмірно тяжких обставин!

Покійник прийшов на світ 1845 р. в Словиті, перемишлянського повіту, де його батько був парохом. Народну школу та гімназію покінчив у Бережанах. Був се час тайних студентських громад, що задля своїх наслідків записали ся так гарно в історії народовецького руху. Один із таких гуртків утворив ся саме також у Бережанах і переписуваними Шевченковими поезіями, добутиими книжками з російської України, відчитами й розмовами на товариських сходинах вливав не тільки національну свідомість у своїх

туру. — В сій самій часописи (10 XII. 1914 і 20 XII. 1914) находимо замітки про революційний настрій українського населення. — В журналі „Corriere della Sera“ (21 X. 1914) находимо велику статтю Арнальда Фракоаролі п. т. „Галичина під російською інвазією“. Автор говорить між иншим про покривдження українського населення в Австрії на полі політичним і культурним в порівнянні з Поляками та подає розговор з одним Поляком, який висказує думку, що нині Австрія сприяє визвольному змаганню Українців та рада-б допомогти до здвигнення української держави в цілі ослаблення Росії. — „La Tribuna“ (1 XII. 1914) в короткій замітці говорить про русофільський настрій польського населення у Львові, окупованім Москалями та про гнет Українців. — „Il Mattino“ (5 I. 1915) і „La Vittoria“ (6 I. 1915) пишуть про арештованне проф. М. Грушевського, а крім сього „La Vittoria“ (14 IV. 1915) подає телеграму з Будапешту про революційний настрій в Києві, Харкові й Одесі, а під датою 24 III. 1915 замітку про заборону української літератури. — Замітна в „Avanti“ (4 II. 1915) розмова співробітника сеї часописи з польським соціалістичним лідером Ф. Коном, що має за собою справжню мартирологію, був засуджений на смерть, а потім переніс 20 літ заслання на Сибірі. Між иншими Кон висловлює свій погляд на політичні відносини у східній Галичині, де на його думку треба відрізнити дві класи населення: українських хліборобів і польських поміщиків. Класова боротьба сих двох протилежних таборів виродилась тут в національну боротьбу, з чого скористали російські націоналісти та зааранжували відому русофільську агітацію, жертвою якої впали в теперішній війні несвідомі мужицькі маси.

членів, але й запалював їх душу негасяючим огнем бажанья і потреби посвятити свої сили праці для свого бідного народу. Як студент правничого відділу на львівським університеті і розширив Покійник свій світогляд і яснійше зясував собі ціль і завдання свого життя.

І тут приходять на думку слова нашого Генія: „Раз добром налите серце в вік не охолоне“. Сим ідеям, якими загоріла невинна душа хлопчини — гімназиста, які руководили молодцем — ентузіастом, посвятив, Покійник і свій мужеський вік і свою старість, і довгий час адвокатської кандидатури в Перемишлі і майже сороклітній час адвокатури в Коломиї (від 1875 р.). Вроджені і тяжкою працею над собою розвинені прикмети улекшили йому ціль життя. Дуже бистрий розум, незвичайний ораторський талант і добре знання права з одного боку, з другого дуже симпатична вдача, незвичайна скромність і відраза до вічевої чванькуватости — се все й визначило йому передове місце в Коломиї і горнуло до нього великі маси клієнтів по його розумну та совісну пораду й приневолювало судові трибунали, повітову та міську раду, місцеві культурні і фінансові інституції слухати його голосу.

А вже білим вороном був Покійник серед наших патріотів і політиків. Чи знає наша ширша громада, скільки українських інституцій в Коломиї і Львові завдячують своє життя щедрій підмозі Покійника? Чи всі молоді люде, які завдячують йому свою вищу правничу й економічну освіту й вище суспільне становище, довідали ся про свого ме

цената? Нераз роздавалися голоси здивовання, що найбільші жертви подані були безіменно.

Всі народні справи цікавили Покійника. За свою працю для селянства здобув собі любов і загальну пошану в Коломийщині і Снятинщині. І розвій наших інституцій у Коломій, численних буре по краю і спеціально розвій фінансових інституцій у Коломій і Львові тісно зв'язаний з його іменем. Був головою надзірної ради Земельного Банку гіпотечного у Львові й Покутського Союзу в Коломій.

Як любив Покійник свій нарід, свідчить глибоке відчуття російської повени на нашій землі, що прискорило його смерть, і сей плач з радості на передодні своєї смерті, коли читав львівське „Нове Слово“ й тишився, що Москалям не вдалося знищити українського життя, що з хвилиною прогнання російських військ починає в наших організаціях кипіти нове життя. Ще вимовнішим свідомством його гарячого патріотизму та його повного посвячення та свідомості

Вісти.

Привітна телеграма Союзу визволення України німецькому цісареві Вільгельмові II.

До Його Великості Цісаря і Короля Вільгельма II, Берлін.

Союз визволення України, організація російських Українців, спішить з найбільшою пошаною привитати Його Великості і побідну німецьку армію з здобуттям Холму, старинного престольного міста українського короля Данила та столиці найдалі висуненої на захід заселеної Українцями області. В сильній довірі до могутності Німецької Держави та німецької армії сподіваємося остаточного повалення смертельного ворога українського народу та визволення з російського ярма також українських країн на схід від Буга з серцем України Київом. Його Великості Цісар Вільгельм II нехай живе многая літа! Слава славній німецькій нації і непобідимій німецькій армії!

За президію Союзу визволення України:

Володимир Дорошенко. Маріян Меленевський.

Відповідь:

Відень, 11 серпня 1915.

До президії Союзу визволення України, Відень.

Привітна телеграма, яку вислав Союз визволення України мойому Найласкавішому Панові Його Великості Цісареві й Королеві з нагоди здобуття Холму, предложено на Найвисшому місці і я маю честь передати шановній президії найкрасну подяку Його Великості за дружню заяву.

Цісарський німецький посол:

Ф. Чирьки.

Два привіти „Союзови визволення України“ від земляків:

I. Президія Союзу визволення України одержала з табору полонених у Ф. з нагоди здобуття Львова таке письмо:

Славним провідникам Українського народу шлемо найщиріше привітання!

Звістка про здобуття Львова докотилася і до нашого вуха, сповнивши наші серця надзвичайною радістю. Огнище нашого руху й національної свідомості українського народу нарешті висвободжене від рук історичного ворога нашого. Це є прогляд передвічної справедливості, бо не може так

цілі життя є його завічання, зладжене ще 1912 р. Більшу частку свого майна записав Покійник на українські народні цілі. Свою маєтність Белелую, вартості коло пів мільйона корон, записав Покійник Науковому Товариству імені Шевченка. З доходів сеї маєтності має Товариство давати кожного року найменше 1500 кор. як стипендію для одного з молодших українських учених, що хочуть віддати ся спеціальним студіям на заграничній університеті, а решта остає до довільної розпорядимості віділу Товариства. Товариство „Просвіта“ у Львові одержало 20.000 кор. на стипендійний фонд, а всі українські товариства в Коломій одержали більші записи на свої цілі.

Сей найбільший запис, який досі фундовано на українські народні цілі в Галичині, робить тим сильніше враження тепер, в часі світової війни, коли на кождім ступні бачимо, як перевазі духових сил завдячують центральні держави побіду над переважаючим ворогом.

статись, щоби темрява запанувала над розгорячим сивом світла, щоби сила вільного духа не порвала кайданів, які поквалілась накласти царська Росія на галицьку частину українського народу. Осея остання подія велитенської боротьби — заклад дальшого успіху й ми віримо, що остаточно ця боротьба, коли не здійснить цілковито нашого ідеалу, то високо піднесе наш прапор національних домагань — і на закордонній Україні зацвіте квіткою волі й національної праці.

Працюйте-ж безумотно, наші славні провідники, й пам'ятайте, що Ви не одні: піднятий Вами прапор Самостійної України не спаде з очей наших, доки не досягнемо свого кінцевого ідеалу.

Хай живе самостійна Україна!

А тим, кому випало на долю щасте стати в сій війні грудьми за її самостійність, — вічна слава!

Під оригіналом 82 підписи.

II. Група полонених Українців у Р. таборі в Німеччині, ознайомившись з платформою Союзу й його діяльністю завдяки п. п. добродіям робітникам Вашим, шле вам своє щире бажання довести почату справу визволення й освіти рідного краю до кінця; від усього серця дякує Вам за устрій у таборі бібліотеки, котра дала нам, темним і неосвіченим людям, можливість розвою на шляху культурної і політичної свідомості!

Знаємо, що важка Ваша праця, що багато темних сил іде на перекір Вам, але-ж ми свідомі, що Правда поборе й незабаром засвітить на рідній Україні!

Бажаємо Вам всього найкращого, наші борці за народне діло!

В імені групи підписало п'ять осіб.

Відзначення Українських Січових Стрільців.

Його ц. і к. Апостольська Великості зволила вселаскавіше приказати подати до відома про Найвисше відзначення (Signum laudis) сотника Українських Січових Стрільців Романа Дудинського.

За хоробре поведіння супроти ворога дістали срібну медаль хоробрости першої ступені: хорунжий Петро Дідушок, старший десятник Дмитро Коцюба, десятник Теодор

Черник, стрільці: Теодор Саджениця і Юліян Шевчук; срібну медаль хоробрости другої степені: хорунжий Василь Коссак і вістун Євген Ясеницький.

Як за часів татарських походів.

Воєнні кореспонденти описують страшне знищення Москалями сих околиць Волині, де російські війська втікають перед союзними військами. На приказ головної російської команди палять і нищать козаки все по дорозі. Всюди видно пожарища, спалені доми та стремлячі почорнілі комини. В місці, де після карти має стояти містечко Крилів, видно школу, візантійську церкву й замок, якого не спалили козаки за зложений окуп. В околиці хвилюють лани збіжа під подув вітру. Москалі намагалися спалити збіже на пні, однак з невеликим успіхом.

Як по варварськи й по дурному нищать усе Москалі, свідком Володимир Волинський. Воєнні кореспонденти прибули до цього міста два дні після того, як німецька кіннота ввійшла до міста. Деревляні віллі на периферії міста не спалені. За се в самім місті самі попелища, стоси погнутого залізя і купи стопленого скла. В середині міста ніодин дім не заховав ся ціло. За се не потерпіли ніякої шкоди великі касарні в північній часті міста, хоч саме сі важні військові предмети повинні були Москалі висадити в воздух, а не палити приватних домів. Видно, втікали дуже скоро й не мали часу або застрашені потратили голови. Нині дають сі касарні гарне приміщення для союзних військ. Усі дзвони забрали зі собою. По відході правильних військ уладили козаки погром Жидів. Хлопи з сусідніх сіл і місцева чернь ждала на жир з возами та мішками. Нищено насильно, а потім підпалено ціле місто. Тому, що втікло начальство міста, заіменували союзники нову міську управу, зложену з одного Українця, одного Поляка й одного Жида. На шаєте є засоби живности, бо Москалі спалили тільки доми спокійних мешканців, які остали без даху.

Чому російські жовніри боять ся Німців?*

Я ніколи не забуду того, як коли я був ще у „дїйствующей армії“, наше начальство лякало нас фактами з історії німецьких жорстокостей в сучасній війні. Якось збирає нас наш ротний командир після перевірки і розказує дещо про

* Лист від полоненого Українця.

Видання „Союзу визволення України“:

З історії української літератури. Богдан Лепкий: Чим жива українська література? Василь Сімович: Короткий огляд української літератури. Відень, 1915. Стор. 32. Ціна 20 сот. В першій статі вказуєть ся гладко й поетично на провідні ідеї українського письменства й словесности від найдавніших часів по нині, в другій поданий короткий перегляд української літератури.

Др. Володимир Старосольський. Національний і соціальний момент в українській історії. Відень, 1915. Стор. 15. Ціна 10 сот. Відбитка з ч. 7—8 „Вістника Союзу визвол. України“.

George Cleinow. Das Problem der Ukraina. Відень, 1915. Стор. 23. Ціна 20 сот. Для кращого розширення видав „Союз“ наведену працю Кляйнова відбиткою з берлінського тижневника

войовничі справи, а під кінець і каже: „Не здавайтесь, хлонці, в полон, хотьби і смерть мали перед очима, бо то ще гірш... — Ось троє ваших товарищів з третьої роти пішли на розвідини й захватили їх Німці... — Одного то розстріляли, а інших двох перш багато розпитували, де наше військо, а опісля взяли, обляли нафтою і підпалили... — Так вони і згоріли в великих муках за життя...“

Такі оповідання ми зачасто чули від офіцерів і фельдфеблів. А то ще достанеш з Росії газету та читаєш, що якийсь комітет дізнав ся, що Німці знасилували, а опісля розпняли на дереві сестру милосердя, що якийсь попала ся у полон... — По всій армії завжди розпущали ся чулки про наших жовнірів, котрі повтікали з неволі і ніби-то розказували, як Німці жерстоко мучать полонених у таборах, як по декілько днів зовсім не дають їм їсти і пити (навіть води), як знущають ся над релігією і заставляють полонених молити ся по німецьки... (!?!) — Багато таких чуток і газетних заміток мали ми у Росії і не диво, що темний російський жовнір з такою ворожнечею відносить ся до Німців...

Але-ж Німці — „варвари“ і „башібузуки“ зробили нам полоненим — величезну несподіванку. — Ми полонені бачим в їх таких же, як і ми — людей, з щирим серцем і світлим розумом, котрі відносять ся до нас, як до рівних і нічого лихого нам не роблять. — Віра в конечність правдивости офіцерського слова, — з коріннем в нас піддорвата!..

А. П-ток.

Доходи царя Миколи.

Російський цар Микола є одним із найбагатших не тільки цісарів, але й загалом усіх людей на світі. Здаєть ся що й славні американські мільярдери — Морган, Карнеї, Рокфеллер і ин. — мають дещо менший дохід від нього, хоч одноразово можуть видати в готівці більші суми від нього. Цар Микола має річного доходу скромненьку сумочку — 150 мільонів марок. На се складають ся різні жерела. З цивільної дістає 32 мільони, а по виплаченню удержання великим князем і підпомог царським театрам остає для нього ще 24 мільони марок річно на „особиеті“ потреби. Тому, що Микола II живе дуже скромно, може відкладати з сих 24 мільонів 8 міль. річно й о стільки побільшувати свій маєток. А до сих оцадностей треба дочислити доходи, що впливають з безмірних царських дїбр. Їх спільний простір рівнаєть ся просторони цілої Німеччини, а поверхня тільки самих дієв рівнаєть ся поверхні Ірландії. Сі маєтки знаменито загосподаровані. Мають раціонально поставлені на велику скалю годівлю рыб, млинарство, виріб масла й інші рільничі промисли, хоч у більше віддалених добрах багато землі лежить відлогом. Однак найбільші доходи має цар Микола зі своїх дїбр у Сибірі, де є копальні заліза, міді, срібла, золота й платини.

Бібліографія.

»Grenzboten« з 11 листопада 1914 р. Признаючи велике значінне українського питання для центральних держав, займаєть ся автор питанням, чи має Україна потрібні передумови утворення здібної до життя і самостійної держави. І тут приходить автор до незаперченої правди, що „Україна з Галичиною й угорськими комітатами та без них творить для себе замкнену господарську область, яка могла би зробити своїх мешканців одним з найбагатших серед народів земної кулі, о скільки тільки вони могли би видобути собою багатства ужити для себе та свого краю, а не були приневолені найбільшу часть віддавати Москалям; деякі труднощі легко побороти при нинішнім стані техніки.“ Так само певна правда те, що область України межі Карпатами, Кавказом, озерами Припєти й Чорним морем заселює кругло 34 мільонів Українців. Автор висловлює тільки думки, що в сучасній Україні нема ніякої проводячої сільської шляхти ні ви-

значних міських капіталістичних підприємців. Нема також одностійного духового проводу. Виясненню сих деталей, які дещо йдуть в розріз з найщирішими неоспоримими переконаннями видавців, служить їх передмова на початку брошури.

Интересні життєписні дані автора сеї брошури. Юрій Кляйнов се бувший активний офіцер. Уродив ся в Польськім Королівстві в добрах свого батька, що находять ся в люблинській губернії, дня 27 цвітня 1873 р. Батько, позаслужбовий капітан пруської краєвої оборони, що вмер 1898 р., удержував живі зносини з німецькою амбасадом у Петербурзі, що заіменувала його рільничим знавцем на Польське Королівство. Через матір лучили Кляйнова живі зносини з польською землею. Його мати Берга з Пітшманів прийшла на світ на познанській землі. Рівночасно брат його матери відгравав перед чвертьстоліттям дуже визначну роллю серед німецької кольонії в Варшаві і вважав ся через ряд літ мужем довіря не тільки Генерального німецького консула у Варшаві, але й цілої німецької дипломатії. Оженив ся Кляйнов із знімченою Полькою Анною Пшіклінґ. В Польськім Королівстві жив тільки до десятого року. В 1883 р. віддав його батько до кадетської школи зразу в Хелмі, а потім у Почдамі. В 1893 р. став хорунжим другого полку поморської пільної артилерії. Підпоручником став в 1894 р. В 1896 р. відбув з поручення німецького правительства офіціальну подорож по Росії, щоби навчити ся московської мови та звидіти сю державу.

В 1898 р. в часі перегонів спав з коня, тяжко потовк ся і покинув чинну військову службу. Тоді почав студії на університетах в Крулевці і Берліні. На предмет студій вибрав собі економію і історію славянських народів. Росія тягнула його все до себе, бо відбув дві великі подорожі по Росії, першу від 1901 до 1902 р., а другу від 1904 до 1908 р. Серед сих подорожей посвятив ся на постійно денникарству. А по поверті з Росії в 1909 році осів в Берліні і обняв редакцію тижневника »Die Grenzboten«. Тепер є він начальником німецької воєнної цензури в Варшаві. Серед праць Юрія Кляйнова, що присвячені виключно сходою Европи, вибиваєть ся наслідком використання величезного богатства фактів двотомова робота »Die Zukunft Polens«, в якій теоретично заняв неприхильне становище до Поляків.

Dr. Longin Cehelskyj. Ukraina, sveriges bortglömda bundsförgvant. (Україна, колишня шведська союзниця). Стокгольм, 1915, 8°, стор. 21.

Die Ukraine und der Krieg. Denkschrift des Bundes zur Befreiung der Ukraine. Монахія, 1915, 8°, стор. 24. — Отсе резюме українського питання, до якого додана етнографічна карта одноцільної української території, видане не для ширшого круга читачів, а для спеціальних цілей „Союзу визволення України“. Коротко зібрані тут конче потрібні відомости про територію й історію України, її господарське значіння, її визвольні змагання, національну ріжницю Українців і Москалів, український національний рух у новіших часах і політичні українські партії. Вкінці інформуєть ся про „Союз визволення України“ й поданий його поклик до німецької нації.

Видання Української Соціальної демократії:

№. 1. **Парвус.** На оборону демократії проти царизму! Авторизований переклад з німецької мови з спеціальною передмовою автора до українського видання. Царьгород, 1914. Стр. 32. Ціна 6 коп. (15 сот.).

№. 2. **Іван Гилька.** Війна і завдання Українського робітництва. 1915. Стр. 15. (Відбитка з 1 ч. „Робітничого Прапора“).

№. 3. **Микола Ганкевич.** Соціалістичний Інтернаціонал і Війна. 1915. Стр. 32. Ціна 20 с. Перед статтею, яка гарно й популярно вияснює справжнє відношення інтернаціоналу до царизму та до задач, які ставить перед собою соціалдемократія в теперішній історичний момент, подана коротенька передмова від видавництва. Вказуєть ся тут на великі заслуги автора брошури для українського соціалдемократичного руху в Галичині та на се, що М. Ганкевич се „одна з найясніших і найчистіших фігур на полі галицько-української політики“. Доказом сього його участь у мощенню нової ери українського відродження у Галичині — в закладах радикальної партії, в заложенню першої робітничої часописи „Робітник“, а потім в редакційному „Волі“ й иншій публіцистичній і організаційній праці, націхованій усе молодечим огнем.

Робітничий прапор. Орган Української Соціально-демократії. Досі вийшло два числа. Зміст: ч. 1) Від видавництва. 2) Десять місяців війни. 3) 10 років (Ювілей великої революції в Росії 1905—1915) 4) Іван Гилька. Куди йти? (Війна і завдання українського робітництва). 5) Уся земля народів. 6) Пісня селян. 7) Володимир Темницький. Українська соціалдемократична партія Австрії і війна. 8) П. Бензя. Огляд робітничого життя за кордоном. 9) З громадсько-політичного життя (Хроніка). 10) Привіт полонених солдатів-Українців. 11) Російські „большевики“ та війна.

Зміст 2 ч.: 1) А події на війні розвивають ся. 2) А. Андрієнко. Одна, єдина робітничая організація. 3) Хто зрадив революцію і пролетаріят? (Відповідь на протиукраїнський виступ Г. Алексінського і донос Л. Рибалки). 4) Що дієть ся на Україні (Дописі). а) Настрої серед українських робітників на Катеринославщині. б) Київ. 5) Е-н. Судова справа революційної організації союзу чорноморських моряків торговельного флоту. 6) З громадсько-політичного життя (хроніка). 7) Що робити сільським робітникам. 8) Заява буковинських українських соціалдемократів.

„Робітничий прапор“ виходить неперіодично. Ціна випуску 10 коп. Можна набувати через посередництво нашої адміністрації.

Видання, надіслані до Редакції:

Віденський ілюстрований календар тов. „Просьвіта“ на звичайний рік 1915. Відень, 1915. Стр. 160. Зладив Я. Весоловський.

Сеї календар (абстрагуючи від його форми й об'єму) ріжнить ся від своїх попередників двома прикметами: актуальним і мало календарним змістом. Його щасте, що він виходив на світ як перша наша книжка на вигнання, де ми були позбавлені зовсім лектури на рідній мові; бо тим самим укладчик мусів подумати про задоволення найконечніших духових потреб нашого громадянства. І так попри необхідні інформації загального характеру та попри актуальні статті д-ра І. Раковського: Расовість Українців, д-ра С. Рудницького: Світова війна в числах, С. К.: Світова війна в 1914 р., д-ра М. Л-ого: Рік 1914-ий в нашім житті, д-ра І. Копача: З великого часу, д-ра Л. О-ча: Оселя українських збігців у Вольфсберґу та попри статтю П. Карманського: З днів грози і великих подій, написану у фейлетоновім стилі — найшли в календарі приміщенне артистичні твори: О. М(аковей), д-ра В. Щурата, Б. Лепкого, А. Волощака, О.

ціально сим, що говорить про се, про що не говорить ся в иншій німецькій военній літературі, а саме про великі інтереси Німеччини в розв'язці українського питання. Цікава брошура ще й тим, що автор обговорює витворене війною міжнародне положення з становища обох європейських центральних держав і спеціально Німеччини. Додана до праці дра Левицького семисторінкова брошурка К. С. „Die Gegner der Ukraine“ займаєть ся боротьбою русофілів і панрусів проти України, поперед усього нікчемними, тенденційними, без сумніву навіть в супереч передвоєнним науковим переконанням написаними нападами професора берлінського університету дра Брікнера, чим звив собі нові листки до вінця брікнерівської „учености“.

Dr. Eugen Lewicky. Die Ukraine, der Lebensnerv Rußlands. Летучі листки „Der Deutsche Krieg“, зош. 33. Штутт-гарт—Берлін. Стор. 32. 0-50 мар.

Праця розпадаєть ся на три розділи: Україна й Росія, Східньо-європейська криза й її розв'язка, Відродження України. В першій розділі підчеркуєть ся значіння України для Росії, яка наслідком прилучення України стала за Івана III могутю європейською державою. Повних п'ять, релятивно навіть повних вісім століть відгравали Україні побіч Візантії головну роль на сході і щойно знищення української державної незалежності й боротьба, яка потім вивязала ся за доступ до Балтійського й Чорного моря, зробили Московщину завдяки доброму географічному положенню могутим чинником. Що більше, — се доказує автор в другім розділі, — здобуття України й ошанованне Чорного моря привели велику Росію у безпосередню близькість з Балканом і звернули її експанзивну силу на європейський південь. Розв'язка сеї кризи можлива тільки через відіпханне Росії від Чорного моря і вуєнне засуви межі Росією і Балканом у виді самостійної української держави. В перехрещенню російських плянів на Балкані заінтересована не менше Німеччина, ніж Австро-Угорщина. Через відбудованне української держави сотворено би велику й вигідну дорогу між Європою, Азією і Африкою. Автор вказує коротко й звязко на великі природні богатства українських земель, через що осягнула би Україна дуже велике значіння під торговельно-політичним оглядом як могутий торговельно-політичний міст межі центральною Європою й Азією. У третім розділі говорить ся про відродження України. До книжечки додана етнографічна карта одноцільної української території.

Воєнні читанки. (Видавництво українського народного учительства).

на цілі „Союзу визволення України“, зібраних п. С. Гаасівною на кооперативнім курсі у Відні.

На суму 53 корон 30 сот. зложили: 2 кор. о. Василь Навроцький; 1 кор. 40 сот. о. Гойдиш; по 1 кор.: Авдиківич, Єронім Білинський, о. Борисевич, Микола Вацик, Євген Возняк, Сидонія Гаасівна, Гізеля Гавацька, о. Іван Ганкевич, Антін Галяк, Іван Грубський, Драганчук, Т. Залеський, о. Олекса Калинич, Володимир Клока, радник Антін Копровський, о. Ом. Кормош, др. Т. Кормош, Кость Котецький, о. Круліковський, о. Теодозій Лежогубський, Григорій Лилик, о. Д. Лопатинський, др. Іван Максимчук, др. Олександр Марітчак, Юрко Мартинюк, Володимир Масевич, др. Лука Мишуга, о. Григорій Мороз, о. Андрій Наконечний, N. N., о. Іван

Отсе вийшли поки що два чепурно видані, гарно зложені й ілюстровані випуски видавництва, яке заслугує на розширення в першій мірі поміж нашими маленькими. Пожаданий се також набуток для народного читання.

Ч. 1. За Україну. (Збірка). Памятка українській дівторі від народного учительства. Видавництво українського народного учительства. Відень, 1915. Стор. 37. Зміст: Тарас Шевченко: Вечір. Юрій Федькович: Рідний край, Богдан Лепкий: Зрадив (Оповідання). Воєнний марш. Северина Кабаровська: Малий герой. Богдан Лепкий: Зазив. Володимир Кабаровський: Листи Марусі. Наша Україна. П. Чубинський: Народний имн.

Ч. 2. „Червона калина“. Збірка присвячена Українським Січовим Стрільцям. Зложив Богдан Лепкий. Ілюструвала Олена Кульчицька. Відень, 1915. Стор. 35. Ціна 30 сот. Зміст: Червона калина, пісня Січових Стрільців (з нотами). Богдан Лепкий: До Січових Стрільців. М. Старицький: До молоді. А. Ба...к: Пісня. Журавлі, слова Богдана, музика Льва Лепкого. Петро Карманський: Завіщання. Похорон Стрільця. О. Коваленько: Богато упало великих борців. Ясениця горіла. Богдан Лепкий: а) Море пожовклого листя. б) Чи чуєш? Добровольці. Богдан Лепкий: а) Під Великдень на чужині. б) Розривало ся серце моє. Б. Л.: Присяга Українських Січових Стрільців у Відні. Остап Грицай: До України. Ом. К—а.: Два Стрільці. Стрільцький лист. August Gotthard: An das ukrainische Volk.

До бувших Українських Січових Стрільців!

Заходами Боевої Управи дозволило Міністерство Краєвої Оборони всім бувшим Українським Січовим Стрільцям, які виступили з Українських Січових Стрільців наслідком недуг чи ушкодження (були суперарбітровані), а потім при доповнючій бранці зістали приділені до армії (Краєвої Оборони), вступити знов до Українських Січових Стрільців, зглядно постарати ся о перенесення із армії (Краєвої Оборони) до Українських Січових Стрільців.

Всі Українські Січові Стрільці, обняті висше згаданою постановою, мають у власнім інтересі як найскорше зголосити ся письменно до Команди Запасної Сотні Українських Січових Стрільців в Камінці коло Скольного.

Боева Управа.

Виказ складок*

Ольшанський, о. М. Осідач, М. Пащак, о. Степан Петрушевич, Олекса Ріпецький, Іван Рибчук, о. Вол. Рудавський, Ізидор Руданський, Марія Савицька, о. Савойка, Петро Смаль, Туна, Галька Федаківна, др. Олександр Чорненко, о. В. Яворський; по 50 сот.: В. Лиско, о. Іван Логінський, о. М. Посікира, Юліян Радій, о. Віктор Савчак, о. Іван Скоробогатий, о. Кирило Тустановський; по 40 сот.: Олекса Воднар, Р. Р.; по 20 сот.: Петро Гайдучок, N. N., Олексій Слаби.

Хто з ви. передплатників і читачів „Вістника Союзу визволення України“ мав би ч. 7—8, непотрібне йому, зволить вислати його на подану адресу. Обов'язую ся зложити 5 Кор. на потреби „Союзу“ в імені того, хто вишле мені се число.

Дмитро Рудяк in Steyr, Oberösterr., Schuhbodengasse Nr. 3.

* З причини недостачі місця не міг увійти в попереднє число.

Грицяя і Ст. Ч(арнецького). Надто В. Пачовський помістив історичну статтю п. т.: 1665—1915, в якій переходить коротко історію повстання Дорошенка й його єднання з Туреччиною.

Із цих статей стаття С. К. є тільки оглядом воєнних подій і успіхів або невдач поодиноких армій, а стаття д-ра М. Л-ого подає наш політичний стан у хвилі вибуху війни й пояснює, яким шляхом пішла наша політична думка та як вона заманіфестувала ся в початках оружного концерту та за дальший його протяг. Більше річової стійности має стаття д-ра І. Копача, де він з теперішнього світового катаклізму робить висновки для нашої будучої духової структури, та стаття д-ра І. Раковського. Автор на основі дотеперішніх досвідів з обсягу історії, лінгвістики, географії, економії, психології, а вкінці антропології доходить до думки, що „наш народ се окрімний антропологічний тип, прастарий своїм походженням і своєю культурою, народ, що має повне право до самостійного життя і обовязок собі його здобути.“ Сим висновком стаття д-ра Раковського не лишень сама собою актуальна, але й підносить стійність наукової часті календаря.

Артистична часть календаря так само актуальна й подає зеркало настрою хвилі так, як його наукова часть. І саме тому сей календар найбільше з усіх подібних видань має свій відрубний і суцільний характер. Та тут треба зробити деяку замітку.

Коли календар складав ся, тоді наша нова артистична продукція була ще дуже незначна. Наш творчий дух, як орел завішений над пропастью і непевний, в яким напрямі звернути свій лет, не міг поки-що зважитись на вислів пережитого й відчутого й тільки непевними пробами проявляв свою реакцію на нові події. Що більше: можна сказати, що саме потреба матеріалу для сього календаря у значній мірі спонукала деяких авторів до вислову почувань, які були-б дрімали й далі на дні їхньої душі. Ба навіть ще й нині, по впливі року нечуваних потрясень, які переживає особливо українська душа, наша творча думка не зазначила свого істновання нічим замітнішим, не кажу вже: епохальним. Або за слаба вона на такий подвиг, або — так само, як творчий дух в цілій Європі — поки-що не в силі обняти величі нових подій і в них вжити ся і їх відчути.

А зрештою — з виїмкою одного О. Маковея, що бере участь в кампанії, — ані один з наших письменників не мав нагоди заглянути грізні нинішньої катастрофи безпосередньо в очі. А щоби відчути весь трагізм сеї катастрофи, потреба чогось більше ще ніж інтуїції і творчої уяви, потрібно фактичної обсервації. І тому усі поетичні та прозові твори, що містять ся в календарі, не приносять для характеристики творчости їхніх авторів нічого нового, хіба нову закраску.

Та все таки треба признати, що деякі твори, особливо поетичні, переходять міру буденности та збогачують нашу творчу продукцію. До таких належать: Маковей „Брати“, і „На границі“, Шурага „Думка на часі“, „Після бою“ і „Останній лист“, написаний в стилі співомовок Руданського вірш „Московська Правда“, Ленкого „Тим, що упали“ й оповідання „В другу неділю по Спасі“, а вкінці вірші А. Волощака „З віршів осліпленого“, що виступає в поезії як новик, але певно скаже тут нове слово, якого ми не чули вже від ряду літ.

Зваживши, що календар складав ся в часах великої смуги та важких перепон, узглядивши ще й ілюстраційний його бік, себто численні актуальні малюнки О. Кульчицької і світлини з життя Стрілців, мусимо признати, що укладчик вивязав ся

з задачі гарно та що сей перший воєнний календар у значній мірі відбігає від попередніх календарів „Просвіти“, бо є радше літературним альманахом, ніж звичайним календарем.

П. К.

La Revue Ukrainienne. Mensuel édité par Arthur Seelieb. Lausanne, juillet, 1915, Nr. 1. Бел. 8°, 67 стор. Ціна 2 фр. 50.

На зміст сього першого випуска французького місячника, призначеного для інформовання західно-європейських держав, складаєть ся: Наша програма; А. Зеліб: Україна й Українці; Е. Бачинський: Наукове Товариство Шевченка; Василь Стефаник: Похорон; М. Костомарів: Дві руські народности; Дорошенко: Політичні партії російської України. Огляд журналів. Бібліографія. Хроніка. Документи. Окладинка прикрашена гарною барвною вінетою з народніх взорів. Місячник гарно ілюстрований. До першого випуску додано дві карти: географічну карту українських земель й карту української території в порівнанню з цілою Європою. Сей поважний місячник повинен найти тепле прийаттє серед усіх тих, хто интересуєть ся українським питанням. Умови передплати для заграниці такі: річно 24 франків, піврічно 13 франків, чвертьрічно 8 франків.

Dr. Karl Nötzel. Die Unabhängigkeit der Ukraine als einzige Rettung von der russischen Gefahr. Zugleich eine Würdigung der Kulturaufgabe Österreichs. 1—5. Tausend. Монахія-Липськ, 1915, стор. 37. Ціна 0.80 мар. — Для Німців Україна незвичайно важна, бо доля її найбільше недвозначним способом вияснює ім останні правдиві цілі царської Росії. Україна дає класичний шкільний приклад правдивої сути московської небезпеки, себто гроженне смертю для найсвятіших дібр Європейця: свободи совісти, досліду й загалом слова. Автор виступає з своєю осторогою тому, бо Німці схильні забувати, що Европа має тепер прецінь тільки одного ворога, непримиримого, а саме царську Росію. „Мала би вона вийти з сеї війни знову як європейська світова сила, повторенне війни стає тільки питанням часу, а кров наших найблагодородніших поплила даром“. Се хоче вказати автор і „звернути увагу на дуже талановитий, цілими століттями ганебно гноблений нарід найкращої культурної спроможности, якого доля нині так своєрідно звязана з долею Німеччини й Австрії, що тільки його національна самостійність зможе нас усіх трівко берегти перед московською небезпекою“. Тут опираєть ся автор на працях С. Рудницького, Л. Цегельського та В. Кушніра. Дальшою цілю автора було вказати на величезне й повне жертв культурне завдання Австрії. Відповідно до зазначеної мети й використаних жерел посвячує автор поодинокі розділи своєї праці культурному завданню Австрії, московській небезпеці, властивому початкови всесвітньої війни, конечним цілям сеї війни, а в додатку говорить за наведеними трьома авторами про Україну й Українців. Сю брошуру можна набувати за посередництвом адміністрації нашої часописи.

Dr. Eugen Lewicky, Mitglied des österreichischen Reichsrates. Ukraine, Ukrainer und die Interessen Deutschlands. Берлін, 1915. Стор. 65. Наклад Кароля Курціуса. Ціна 1 марка.

Є се відчит дра Євгена Левицького, виголошений 7 мая 1915 р. в великій салі Ваґнера в Монахії з додатком етнографічної карти одноцільної української області. Виводи Левицького відбили ся живим відгомонам у політичних кругах баварської столиці і стрінули ся загально з великими похвалами. Звязко й прозоро збирає автор все істотне, конче потрібне для кожного, хто хоче поінформувати ся про Україну й українське питання. Цінна для Німців брошура дра Левицького ще й спе-

